

Nas fašistička štampa napada, a u isto vrijeme je toliko cinična da laska našem narodu kojega da je najviše usrećila time što ga je riješila njegove inteligencije.

LISTRA

No u ime česa se uopće talijanski fašizam može smatrati dobrotvornom narodu koji se s grozom odvrća od takvog nepozvanog i nepotrebnog »usrećitelja«.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

FAŠIZAM I NJEMAČKI UDAR U ŽENEVI

14. oktobra desio se jedan važan događaj u međunarodnom životu. »Kancelar je izjavio da Njemačka prestaje biti članom Društva naroda i da napušta konferenciju za razoružanje« (vijest Wolffbureaua 14. oktobra). Time se pritažena kriza, u kojoj se već više godina nalazi Društvo naroda, još oaoštrila, a rad konferencije za razoružanje je postao otežan, ako i ne onemogućen. Ne nadanoj odluci njemačkog kancelara začudili su se svi ženevski krugovi i zaprepašteno se pitali što će biti od Društva naroda, van koga se nalaze tako ogromne države kao što su Sjedinjene Države Amerike, Rusija, Japan i sada Njemačka. Čitavi svijet se sa užasom pitao, što nam donasa skoro budućnost, ako pregovori o razoružanju dožive potpuni neuspjeh.

Rad konferencije za razoružanje se nastavlja 26. o. m. j., da dodje vjerojatno do odgode raspravljanja »sine die«. Njemački narod je pozvan da na izborima, koji će se vršiti 12. novembra, kaže svoje mišljenje o Hitlerovom udaru u Ženevi. Nitko ne dvoji o uspjehu tih izbora.

Tako dolaze u pitanje dva najvažnija pokušaja da se u život među narodima unese više pravnog reda, više mira i više stalnosti.

Mnogi su se pitali iza te »bombe« Hitlera, za čim su išli vodeći krugovi Reicha, koji su ih motivi vodili i konačno, je li za napuštanje Društva naroda i konferencije za razoružanje odgovorna sama vlada nove Njemačke. Dvojbeno je da bi se Hitler odlučio na taj korak, da nije od koje strane velesile dobila garancije, da se radi toga Njemačka neće naći potpuno izolirana. Taj udar u Ženevi je jedan taktički korak, da se u strahu pred težim zapletajima, udovolji zahtjevima, koje je Njemačka formulirala pred konferencijom za razoružanje. Ali to nije sve. Hitler nije toliko slijep političar, da nije predvidio svu opasnost svoje taktike. On je znao da je sudbonosno ono što čini, ali je i računao na pomoć neke strane velevlasti. U panici prvih dana iza Hitlerove »bombe« u Ženevi nije nitko mislio o tome, svi su upirali prestrašene oči u Berlin.

Na Rim su rijetki pomišljali.

U Rimu nisu bili mnogo uzbuđeni mjerodavni krugovi. Novine su čuvale »fašističku hladnokrvnost«, i savjetovale Evropi da shvati svu težinu položaja i pokušavale da opravdaju Njemačku pred svijetom. »Ne vidimo koju je tešku i pozitivnu štetu nanio evropskoj saradnji njemački gest...« piše Corriere della Sera 17. oktobra. »Treba vedro i realistički gledati na nov položaj u koji postavlja Njemačku i ostale narode povlačenje iz Ženeve«.

To pisanje fašističke štampe, za koju je Mussolini rekao, da je orkestar kojim dirigira on, je značajno. Ono nam otkriva, da Italija nije bila ni začudjena, ni presenećena njemačkim udarom. U novinama Mussolinija možemo jasno prozreti, da se on veseli tom događaju, jer mu se daje prilika da posreduje. »Mislija Italije u tom pomućenom položaju je jasno označena njenim dosadašnjim stavom: olakšati ponovne pregovore na drugom terenu i zapriječiti potpunu izolaciju Njemačke. Naša država može razviti uspješnu posredničku akciju« (Corriere della Sera 17. oktobra).

Nije li time Hitler kao sa stalnim računom prije nego što se odlučio na svoj gest? Nije li opet Mussolini imao svoje posebne namjere, kad je stavom Italije na konferenciji za razoružanje dao bar razloga da se Njemačka odluču bez straha na svoj sudbonosni korak?

Odeč je poznato, da Mussoliniju ne prija demokratska atmosfera Društva naroda i da fašizam želi unižeti i u međunarodni život fašističke ideje i metode. Fašističke ideje traže isto tako čvrstu hijerarhiju u organizaciji međunarodnog života kao i u unutrašnjem narodnom životu. U tom smislu Italija nastoji da čitavu politiku svijeta uzmu u ruke samo neke velesile. Zato je talijanska štampa kroz zadnje vrijeme i naglašavala da je potrebno lokalizovati diskusiju o razoružanju na četiri velesile: Englesku, Francusku, Italiju i Njemačku. Treba zapustiti dakle dosadašnji način diskusije u kome sudjeluju sve države. »Ono što se desilo na konferenciji za razoružanje — piše »Corriere della Sera« 18. oktobra — dokazalo je nemogućnost jednog ugovora u kom sudjeluju i govore svi, pa i najnezainteresovaniji. Interes država je nad interesom Ženeve, zato mogu samo velesile riješiti ona pitanja, koja u općenitosti Društva naroda ne nalaze rješenje«.

Kad bi se tako lokalizovala diskusija na potpisnike četvornog pakta, Mussolini bi

Vijesti iz Julijske Krajine

ARETACIJE RADI SLOVENSKEGA ČASOPISA

Ljubljana, oktobra. Zadnja številka našega lista je prinesla vest o aretaciji trih delavcev, katere so zalogili pri čitanju slovenskega časopisa. Kje in kako so ga dobili, ni znano. Profočilo pravi, da nadaljuje s preiskavo vsled raznih izjav, ki so jih podali aretiranci. V zadevo je zapleten tudi Italijan Goriano, delovodja tvrde Manzieri, ki gradi cesto v Obrancu. Le ta je pošiljal svoje delavce čez mejo po jugoslovanski tabak. Ker so Italijani za kaj takega prestrahopetni, pa tudi neokretni in nezaupljivi, so mu zato delo prav prišli le domačini-Slovinci, ki so končno postali žrtev tega navadnega kontrabanta. S tobakom so delavci najbrže pretho-

tapski tudi ta časopis. V našem listu pa tapili tudi ta časopis. V našem listu pa oboroženega sovraga. Mislimo da, čitanje slovenskega odnosno hrvaškega časopisa vendar ni nikak preguešek toda kljub temu so aretirance neusmiljeno pretepli. In bogve kaj jih še čaka, vse pa zato, ker so naselili svojem delovodji, ki jih je na ta način izkoriščal.

Ob meji so sicer razen nekaj Slovencev zaposleni sami čistokrvni fašisti iz južnega dela Italije, katerim pa, kot je razvidno, diši jugoslovanski tobak bolj ko »prodotto nazionale«, kar je zelo značilno za fašizem in njegove verne pristaše.

KRONIKA PROGONA I ARETACIJA

IMENA ARETIRANIH U POSTOJNI

Trst, oktobra. O uapšenjima u Postojni javili smo već u našem prošlom broju. Javili smo i to da su uapšeni odvedeni u kopsarske zatvore. Imena uapšenih jesu: Rajko Tavčar, zlatarski pomoćnik, njegov brat Karlo Tavčar, zatim Mirko Bizjak, postolar, Lojze Cestnik, knjigoveža, zatim Fran Likan i pekarski pomoćnik Gorjančić. Doznaje se da su uapšeni još trgovac Silvester Zupan, Elvira Gorjančić te bankovni činovnik Hugo Simčić. Vlast ih sve optužuje radi protudržavnog rada.

DVA NEDOLŽNA STARCA V ZAPORU

Žiri, oktobra. Proces proti Tomažu Groharju in I. Zgagi iz Podbrda, ki je bilo napovedan že pred meseci, se do danas še ni vršil. Ne morejo jima dokazati nič slabega ali protidržavnog, zato ju pa drže v preiskovalnem zaporu. Kot smo že poročali, sta oba jugoslovsanska državljana ter zaprta u Rimu že nad leto dni.

KRONIKA PROGONA I ARETACIJA

Trst, oktobra. Nekoliko manjih značajnih slučajeva iz kronike života našega naroda, može također poslužiti kao ilustracija teških prilika.

U Rihemberku došlo je do aretacije osam muškaraca (mladića i starijih ljudi) jer je koncem septembra Arnaldovo stalce netko ošteti. Vlasti su naravno za to bacile sumnju na naše ljude, te se ova osmorica uapšenih još uvijek nalaze u zatvoru.

Doznaje se da je nekoliko muškaraca bilo uapšeno kasnije su ih pustili na slobodu) u povodu ljetosnje obljetnice smrti bazovičkih mučenika jer se u šumi nad mjestom Cvetroč kod Rihem-

berka čulo u noć od 6 septembra par hitaca.

U Dornbergu se narod te iste noći sjetio time što je usred noći izvjesio crnu zastavu na telefonskom stupu. Zastavu su naravno vlasti odstranile i uapsile nekoliko ljudi, od kojih su neke pustili, dok su drugi zadržani u zatvoru.

Prve oktobarske nedjelje po noći neki rihemberški mladići zapjevali su jednu slovensku pjesmu, da dadu malo oduška svojim osjećajima. Tokom tjedna su ih zatvorili, ali je interesantno da su ih pohvatili i odveli u zatvor po noći jednog po jednog, ne isti dan.

ARETACIJE

Bavšica v Istri, oktobra. Pred nekaj dnevi sta šla tu na lov dva divja lovca. V gozdu sta naletela na mliličnike ter se skušala pred premoćno umakniti. Na begu je bil eden ubit, drugi pa (Fleis) aretiran.

Podmelec, oktobra. Dne 12. t. m. je bil na llovicu aretiran Felic Sorli (Pašenčurkov), oče trih nedoraslih otrok. Vzrok ni znan. Zadostuje sum... Prav za prav niti tega ni treba. Istočasno je bila izvršena preiskava tudi pri Laharnarju in pri Stalonu.

OSUDE NA RIJEKI

Rijeka, oktobra. Zbog kontrabanda osudio je riječki Tribunal preko 50 seljaka iz Slobodne zone. Osude se kreću od 30—350 Lira globe.

OSUDA ZBOG PHELAZA GRANICE

Rijeka, oktobra. Toma Martinčić kod svoga povratka iz Jugoslavije bio je uapšen i ovih dana osuđen je na Rijeci zbog bijega preko granice na 3 mjeseca zatvora i 2.000 Lira globe.

imao prilike da posreduje između Njemačke i ostalih velesila i znao bi da iskoristi sve prednosti svog posredničkog položaja i u lične i u državne svrhe. Spomenuti članak milanskog dnevnika nam ujedno objavljuje princip fašističke međunarodne politike, koji glasi: Interes država je nad interesom Ženeve, to znači nad interesima mira i međunarodne saradnje koju iz Ženeve propozedja Društvo naroda. Prošet takovim principom, razumljivo je, što se fašizam nije začudio Hitlerovom gestu, koji je u tome samo imitirao Mussolinijev Krški udar. Tim Hitlerovim udarom mi ujedno upoznajemo i metode međunarodne fašističke politike, koje nam se otkrivaju iza zauzeća Krfa sve jasnije i koje sve više prijetu miru.

Mussolinijev račun, da dodje do važnosti Četvornog pakta, nije međutim uspio i mi se nalazimo »u mutnim vodama«. Tko je htio da peca u mutnom? pitaju se mnogi. Oni ma, koji poznaju Mussolinijevu diplomaciju, jasno je da ovakove mutne vode prijaju njegovoj akciji. Brat Ducea, njemački Führer, voli također takovu tamu, u kojoj ne može da se kontrolira naoružanje Njemačke.

Mnogi poznati novinari su posumnjali na Mussolinijevu sukrivnju u tom Hitlerovom gestu.

— Kad sam saznao o istupanju Njemačke iz Društva naroda, — piše senator Emil Buré u »Ordre« od 19. oktobra — ja sam bio intimno uvjeren, da je Hitler donio svoju odluku poslije konzultovanja sa Mussolinijem.

U jednom dopisu »Novostima« od 25. oktobra iz Pariza spominje se prisustvo Giunta, dojučerašnjeg potsekretara talijanskog ministarstva pretsjedništva, u Berlinu. »U sudbonosnim danima bio je u Berlinu, a i danas se tamo nalazi, u tajnoj diplomatskoj misiji, Francesco Giunta. U Berlinu

ima Italija sada dva svoja ambasadora: Ceruttija i Giuntu. Giunta je onaj koji podjuruje germanske instinkte...« Antifašističke talijanske i ljevičarske francuske novine ističu da je Italiju u tim važnim danima zastupao nepoznati Soragna, dok su ostale države imale u Ženevi svoje najviše pretstavnike. Alvisija i Suvicha nije bilo.

Sve to mogu biti znaci, koji mogu opravdati sumnju u sukrivnju Mussolinija. Što se dešavalo iza kulisa je međutim nemoguće znati i tek će nam kasniji historičari moći protumačiti ulogu fašističke diplomacije. Za nas to u ostalom i nije tako važno. Tu bi se u svakom slučaju radilo lo od nekoj spletki vođenoj posebnim namjerama.

Za nas je važno slijedeće: Bez obzira, da li se je Hitler prije konzultovao s Mussolinijem ili ne, njegov gest je prirodna posljedica širenja fašizma u Evropi, koji unasa u međunarodni život fašističke ideje i metode. Te ideje i te metode predstavljaju trajnu opasnost za međunarodnu suradnju i mir. Kao što je duh demokracije doveo Njemačku do Locarnskog pakta i do ulaza u Društvo naroda, tako ju je fašistički duh odveo s konferencije za razoružanje i iz Društva naroda. Taj fašistički duh je opasan za mir i značajan za najnovije događaje.

Istog dana kada je Njemačka zalupila vratima u Ženevi, izišao je članak Gayde u »Giornale d'Italia« pod naslovom »Evropska sinteza fašizma«. Gayda piše: »Danas je fašizam sa svojim vođjom, sa svojom vizijom, sa svojim formulama, sa svojom diplomacijom smješten u središtu Evrope po svojim vodećim i konstruktivnim funkcijama. Najotpornije evropske države prebražiti će se do nekoliko godina u fašističkom smislu. Vrača se čas Evrope. Kucnuo je čas Mussolinija i fašizma«.

Istog dana se vidjelo što znače za Evropu posljednje riječi tog članka.

DRAGOVAN SEPIĆ

UPOZORENJE PRETPLATNICIMA!

Približava se kraju i ova godina, a mnogi naši pretplatnici nisu još podmirili niti najmanji dio svoje pretplate. Nije teško si zamisliti u kakav položaj tjeraju list ovakvi »nani« pretplatnici i kakvu štetu oni nam nanose našoj emigrantskoj stvarima. Uprava lista očekuje da će svi oni izvršiti svoju dužnost prema listu, koji brani interese ne samo naše ovdje u Jugoslaviji, nego i interese našega naroda u Julijskoj Krajini, kao jedino glasilo naše manjine.

PET TISOČ LIR DAVKA.

Ljubljana, oktobra. — Marsikdo se morda dvomi o nezanosnosti davkov u fašistični Italiji, ki se stalno naraščajo. Toda če pomislimo, da so nekemu trgovcu u Ilirski Bistrici naložili za letošnje leto 5.000 lir neposrednega davka, bo vsak lahko uvidel, težak položaj vseh, zlasti pa trgovcev in obrtnikov u fašistični Italiji. To je v našem denarju 20.000 dinarjev in še v to niso šteti občinski davki, razne doklade in mnoge druge obveznosti. Na ta način res ni čudno, da propadajo eden za drugim.

SPREJEMNI IZPITI NA REKI.

Ljubljana, oktobra. — V začetku tega šolskega leta je polagalo mnogo slovenskih otrok sprejemne izpite za srednjo šolo na Reki. Od vseh jih je položila komaj kakšna četrtina. Zlasti jim je delat težave italijanski jezik, ki ga le redki toliko obvladajo, da bi lahko nemoteno polagali izpit in pa studirali. Najboljo so prizadeli tisti otroci, ki žive u manjših krajih, kjer ni Italijanov in se zato italijansčina le redko sliši in govori, dočim so otroci iz trgov in mest skoro vsi položili izpit. Tako bo delu naših otrok u mladine zaprta pot do više izobrazbe, četudi italijanske. S tem pa bo tudi marsikateri slovenski otrok rešen.

PO SILI BALILLA.

Točmin, oktobra 1933. Že mnogo je bilo slučajeva da so se naši otroci uprili vsiljevanju balilskih srajc in znakov. V zadnjem času pa se je dogodio značilen slučaj tudi u našoj okolici. Učitelj je z grožnjama prisilil otroke, da so prinesli denar za balilo. Ko jim je potom razdeljivao iskaznice, je eden izmed učenecv ni hotel sprejeti. Učitelj je le silij vanj češ, da je njegov, ker jo je plačal. Končno je učenec izkaznico sprejel, a jo je kar pred učiteljem — raztrgal. Predstavljajte si kakšen obraz je napravil učitelj spričo take odlučnosti.

SMRT ODLOČNE-SLOVENKE

Prosek pri Trstu, oktobra. V ponedjeljak dne 16. t. m. je tu zatisnila trudne oči splošno spoštovana posestnica Viktorija Lukša, lastnica gostilne na »Kražiči«. Bila je odložna Slovenka in je vzgojila otroke u strogo narodnem duhu. Naj ji bo lahka domača gruda!

VISOKE DENARNE GLOBE.

Reka, oktobra 1933. — Proteklo pomlad se obljubljali Italijani, vsaj u vseh većih krajih, da bodo pričeli s raznim javnim deli, pri katerih bo zaposlenih lepo število domaćih delavcev poleg italijanskih delovodij. Ljudje so pač na to računali, in vsak hišni gospodar, ki je le mogel, si je izposloval pri županstvu potrebno dovoljenje za oddajo stanovanja zaposlenim, proti plaćilu zahtevane takse u znesku. Lir 25.—. Mnogi so res oddali opremljene sobe u najem priseljenim tujcem, mnogim pa so ostale ves čas prazne. Pred tedni je prišiel u Trnovo brigadir finance in popisao vse one gospodarje, ki so imeli dovoljenje za oddajo opremljenih sob. O vseh je podao ovadbu na sodnijo, kamor je bilo klicanih okoli 35 Trnovceev in kjer so prejeli plaćilne naloge u znesku od 400 do 600 Lir ali celo već. Pojasnila ni dobil tudi kdor je prosil ali zahteval, ker menda sam sodnik ni vedel već povedati kot da je enostvna: »contravvenzione«. Ko je županstvo izdajalo tem ljudem dovoljenja bi jih moralo po pristojnem uradniku tudi obavestiti, kako se morajo ravnati in kakšnim dajanjem so podvržene te koncesije. Seveda, novim občinskim upravam niso mar interesi obćanov, njim gre le za to, da dobijo čimveć dohodkov u občinskim pristojbinami

DR. ANTON POŽAR JE UMRL

Pretekli teden je omagal pod težu razmer dr. Anton Požar, po rodu Vipavec. Bil je vzoren duhovnik in plemenit mož, priljubljen od vseh, ki so ga poznali.

Pokojnik je bil odločen borec za obnovo staroslovenske službe božje. Še mlad je prišel na službovanje v Ricmanje in je tam našel star glagolski misal. Živo se je zavzel, da ga zopet dvigne do veljave, toda tržaški škof Nagel mu je to prepovedal. Požar pa ni odnehal zatekel je k unijatom, ki so ohranili Ciril-Metodov jezik v cerkvi in so zedinjeni z Rimom. Tedanji unijatski škof v Križevcih ga je z Ricmanjci vred sprejel v svojo škofijo.

Tudi v Ljubljani je Požar vzbudil veliko zanimanje s staroslovensko službo božjo, ki jo je peval, kakor je sam zapisal na koncu glagolske knjige, na Ciril Metodovo nedeljo, 6. julija 1902. v trnovski cerkvi.

To njegovo udejstvovanje je prelinila sila časa; bil je suspendiran, živinost in se je v tem času zatekel »Edinosti«. Slovenski škof dr. Karlj je pozneje dvignil suspens.

Po upokojitvi je deloval duhovskem društvu sv. Pavla in med Koprivčani, kjer se je naselil. Bil je brez dvoma eden najboljših duhovnikov v Julijski Krajini. Poleg teologije je naredil tudi rigorozne izprave in na filozofski fakulteti iz zgodovine.

Umrl je ta veliki mož v torek 17. t. m. v Koprivi na Krasu. Bodi mu lahka kraška zemlja!

PRILJUBLJENI ŽUPNIK JE ODŠEL

Kopriva na Krasu, oktobra. Vsa vas in okolica živi pod utisom težke izgube priljubljenega župnika dr. Antona Požarja. Bil je odločen narodnjak in pravi oče svojemu ljudstvu. Svoja sredstva je poklanjal revežem, razen tega pa je posebno skrbel za svojo knjižnico, ki je znana kot najpopolnejših knjižnic na slovenski zemlji.

Močno bomo pogrešali njegove možgane besede, njegovega tehtnega nasveta. Odšel je baš v najtežjih časih. Suša, itak pičli poljski pridelki vničeni, vinska letina slaba, črne pošasti nas tlačijo... Kaj bomo brez Tebe, prijatelj naš Anton? — Večna slava Antonu Požarju!

FAŠISTI GRADE DOM U OPRTLJU PRISILNIM DOPRINOSIMA RADNIKA.

OpRTLj, oktobra. Ovdje se je počeo zidati fašistički dom, koji će se otvoriti koncem ovog mjeseca prigodom proslave pohoda na Rim. Naši fašisti nisu kroz toliko godina mogli da sakupe dovoljno novaca za gradnju svoje kuće. Ko je sada uposlen kod istarskog vodovoda mora da plaća doprinos za taj dom i doprinosima tih radnika gradi se sada nova kuća. Time je oporezovan rad koji i onako dobivaju samo izabrani.

POPRAVAK KASTELE U SANVI-CENTIMA

Sanvičenti, oktobra. Općina Sanvičenti uzela je zajam od 130.000 lira da popravi i uredi ovdašnji feudalni kaštel grofova Grimani. U kaštel će smjestiti općinu i sve organizacije fašističke stranke. Prema tome i za prostore stranke treba da snašaju troškove svi općinari i to najviše naši siromašni seljaci. Glavno je da i općina i stranka imaju udobne prostorije i da se sačuavaju zapuštene razvaline mletačke vlasti.

NOVA SERIJA MARAKA

Trst, oktobra. — Svako toliko imamo nove serije poštanskih komemorativnih maraka, koje se izdaju jedino u svrhu spekulacije sa filatelistima. Ovih su dana izdate komemorativne marke na uspomenu svete godine sa naplatom, koja nema poštanske vrijednosti nego ide u korist vitezskog reda svetog groba u Jerusolimu.

DELA OKOLI VIPAVE.

Vipava, oktobra. — Okoli našega kraja že dolgo grade in grade. Cesto so regularizirali in speljali daleč ven iz vasi in s tem presekali ovinke, ki jih je delala stara cesta. Seveda ima to tudi svoj globok vzrok. Hkob novi cesti iz vasi, so namreč zgradili do sedaj 4 velika vojaška skladišča. Visoka so 2 m ter na zunaj na vse načine maskirana, tako da se jih iz višine sploh ne opazi. Skladišča seveda stalno farvajo ob vseh letnih časih z »varovalnimi« barvami. Poleg teh skladišč so do sedaj zgradili že dve veliki kasarni in jih obetajo še par.

GOSPODARSKO POSLOPJE V PLAMENIH

Košana, oktobra. Ta teden se je neke noči pojavil ogenj v poslopju last Franca Šušlja iz Košane. V hlevu so spali trije otroci od katerih se je najmlajši prvi zbudil radi dima, ki ga je dušil. Malo je manjkalo, da niso postali vsi trije žrtev ognja. Zgorelo je vse poslopje s krmo in drugimi pridelki. Ker niso mogli nič rešiti, je škoda občutna, zlasti, ker je bilo poslopje sezidano komaj pred dobrimi 6 leti, torej še skoro novo. Kako je ogenj nastal, še ni dognano.

SOČA NABUJALA.

Tolmin, oktobra. — Uslijed velikog nevremena i silnih kiša nabujala je Soča u gornjem toku te prouzročila velike štete kod Tolmina i Kanala. Na nekimj mjestima je voda bila duboka i rastara.

PROMET TRSTA U JAKOM OPADANJU TALIJANSKI IZVOZ PREKO TRSTA U EGIPAT RAPIDNO PADA

Trst, oktobra. Situaciju u trščanskoj luci i trščanskoj prometu u posljednjih nekoliko godina karakteriziraju i brojke, koje je nedavno objelodanio ovdašnji »Popolo di Trieste«. Na neke glasove koji su se ovdje pojavili da bi uslijed sve većeg očitog opadanja talijanskog izvoza u Egipat trščanski Lloyd imao napustiti dosadašnju normalnu liniju Trst — Aleksandrija, »Popolo di Trieste« odgovara kako se na to ne misli i kako prema tome do toga ne će doći. Radi se samo o tome što je promijenjen parobrod koji je vršio promet, pa će mjesto dosadašnjeg parobroda (ime parobroda nije važno) vršiti promet jedan drugi. Razumije se, kaže »Popolo« da je time javnost koja je na takva pitanja vrlo osjetljiva bila donekle uzbudjena, ali u ovom slučaju sasvim neopravdano. Ne samo da će i nadalje biti održavane dvije dosadašnje pruge svakih četrnaest dana, nego kaže »Popolo« time se ne isključuje da će se eventualno kad se ukaže potreba za to, staviti u promet i izvanredne linije za trgovački prevoz. Kakav je dosadašnji promet jasno pokazuju brojke koje spomenuti list citira i koje se odnose na promet između Trsta i Aleksandrije kroz posljednje tri godine. Brojke egipatskog uvoza iz Aleksandrije u Trst jesu u kvintalima (za svu robu) ove:

godine 1930	433.405
godine 1931	599.535
godine 1932	509.919

Izvoz iz Trsta u Aleksandriju kretao se ovako:

godine 1930	801.723
godine 1931	363.568
godine 1932	254.179

Dok se izvoz iz Aleksandrije nekako drži jednako, talijanski izvoz iz Trsta u Aleksandriju kroz posljednje tri godine rapidno je pao. Izvoz od godine 1932 kako se vidil, skoro je četiri puta manji prema onome iz 1930 godine. Nije teško utvrditi da je još daleko ono vrijeme, koje predviđa na sl-

bo umirenje Trščana »Popolo di Trieste« kad će biti potrebno da se uvedu... i izvanredne trgovačko-parobrodarske veze sa Egiptom.

TRGOVINA V TRSTU IN GORICI

Trst, oktobra. Človek, ki potuje skozi ti dve mesti, si niti od daleč ne more zamisliti v one čase, ki so minili. Trgovina je popolnoma propadla. Gosposka ulica v Gorici nudi sliko maljne branjerije. Kjer so bili včasih krasni trgovski lokali in veletrgovine, zgleđa danes kot kake starine. V Trstu je tudi dosti trgovin zaprtih. Hoteli in kavarne propadajo ena za drugo. Tako je znan Hotel »Europa« skoro prazen. Kjer so bile v časih razkošne dvorane, so danes zložene kar cele grmade »brezposelnih« miz in stolov. Znano je, da si je zlasti mnogo podjetnikov v bedi končalo svoje življenje. Trst in Gorica v teh razmerah ne moreta napredovati.

SLABA BERBA U GORIČKOJ

Trst, oktobra. — U zadnjem broju smo javili o berbi u Istri. Bolje vijesti ne možemo javiti niti za Goričku, jer je i tamo berba ove godine podbacila. U Brdima je prirod groždja slabiji za polovicu od lanjske godine. U kraju oko Vipave berba je bila jednako slaba. U nekim krajevima u kojima je u svoje vrijeme tuča učinila mnogo štete, berba je donijela tekar trećinu lanjskog prirod. Tuča je mnogo štete napravila u Vipavskoj dolini, a u Svetem kod Komna uništila je čitav prirod, tako da groždja takoreći nije niti bilo. Cijena starom vinu radi slabe berbe ne samo u našim krajevima nego i cijeloj Italiji, nešto je poskočila, ali od toga će seljaci imati najmanje koristi. Najprije će se okoristiti razni posrednici i druga lica, kojima stranka pruža mnogo načina da se okoriste na račun siromašnog seljaka.

NAKON UAPŠENJA ING. BEDEKA TALIJANSKE VLASTI UAPSILE SUŠAČKOG ČINOVNIKA HALICKOG

U času kad je slučaj Ing. Dedeka bio zaokupio cjelokupnu našu javnost, donijele su novine prije par dana jednu vijest o drugom sličnom uapšenju.

Na 8. o. mj. otišao je autom iz Sušaka u Trst činovnik podružnice Hrvatske banke u Sušaku g. Julije Halicki. U Trstu se zadržao nekoliko sati a na večer je istim autom krenuo iz Trsta u Sušak. Međutim se nije vratio. Isto tako se ništa ne zna što je sa autom. Sva potraga njegovih rođjaka kao i koraci koje su naše vlasti poduzele, ostali su bez rezultata. Mogućnost jedne nesreće potpuno se isključuje. Po privatnim informacijama Halickog su zadržale na putu talijanske vlasti i njegov auto je zaplijenjen, a on uapšen. Razlozi uapšenja nisu poznati, ali se misli, da je po srijedi kakva denuncijacija.

Ovaj postupak talijanskih vlasti je nerazumljiv, ali ne iznenadjuje, jer je bilo više sličnih slučajeva, kada se od talijanskih vlasti nije moglo ništa doznati o sudbini naših ljudi koji su se nalazili u talijanskim zatvorima. Ono što se sada dogodilo g. Halickom desilo se prije nekoliko

mjeseci sušačkom trgovcu Pastorčiću, koji je zbog neke podle denuncijacije morao provesti u talijanskim zatvorima oko mjesec dana a da o njegovom uapšenju talijanske vlasti nijesu htjele ništa da kažu. To se isto konačno dogodilo i Inž. Dedeku, koji je prije skoro mjesec dana uapšen na Rijeci ali to su talijanske vlasti tajile i tek ovih dana priznaju da je Dedek uapšen da se nalazi u zatvoru i da istraga protiv njega nije završena.

NAKON UAPŠENJA ING. DEDEKA

Ljubljana. Uhićenja jugoslavenskih državljana, koji se nalaze u Italiji, bez ikakova razloga, izazvalo je u cijeloj Sloveniji uzbuđenje. Ing. Dedek, zatim njegov šofer Beštel te mehaničar Mekinda uapšeni su bez ikakova razloga, a talijanske vlasti traže, da se u zamjenu oslobode njihovih špijuni, koji su kod nas vršili špijunažu i rad toga osudjeni. Javnost je zbog toga uznemirena i pita, smiju li naši putnici još u Italiju, jer postoji opasnost, da oni, koji predju talijansku granicu, ne budu uhićeni i smješteni u zatvor ili u logor.

KOD POSTOJNE JE UBIJEN JUGOSLAVENSKI DRŽAVLJANIN TALIJANSKI POGRANIČNI STRAŽAR PUCA NA MLADOG SLOVENCA I UBIJA GA

U četvrtak 19. o. mj. ubijen je na jugoslavensko talijanskoj granici kod Postojne Franjo Bajt jugoslavenski državljanin. Ubio ga je talijanski pogranični stražar. O tome žalosnom događaju javljene su ove potankosti:

Tragično poginuli Franjo Bajt bio je 19 godina star iz sela Zelše kod Cerknice. Ubijen je kod tzv. »Rauberkomande« na državnom putu između Postojne i jugoslavenskog pograničnog sela Kačja. On je tog dana otišao na sajam u Postojnu i vraćao se oko 4 sata popodne kući. Kraj talijanske karaula zaustavio ga jedan od talijanskih pograničnih stražara. Kako se Bajt nalazio na samoj graničnoj liniji stražar je na njega opalio dva metka, od kojih je Bajt, smrtno pogodjen, uskoro izdahnuo.

BEZ IJEDNE SLAVENSKE ŠKOLE

Trst, oktobra. »Popolo di Trieste« pišući o desetogodišnjici kako je bivši ministar-filozof Gentile uveo poznatu školsku reformu u naše krajeve s kojom je istjerao iz pučke škole hrvatski i slovenski jezik, spominje sa zadovoljstvom da danas nema u cijeloj Julijskoj Krajini niti jedne slavenske škole. Svi sada uče, mole i pjevaju (izgleda najviše pjevaju op. ur.) samo u talijanskom jeziku, što da je velika zasluga fašizma. Prije rata spominje »Popolo« ni je bilo tako, jer su tada Slovenci Trsta i okolice imali svoje škole. Trščanska općina je uzdržavala tada 6 talijanskih srednjih škola, 20 pučkih talijanskih i 10 slovenskih pučkih škola u predgrađu. Osim toga je austrijska vlada uzdržavala tri talijanske srednje škole, dalje tri ili četiri njemačke srednje škole, četiri njemačke pučke škole i dvije slovenske pučke škole. Pored ovih bilo

je tada mnogo privatnih škola, slavenskih, njemačkih grčkih itd. I onda je kao i danas nastavlja »Popolo di Trieste« bilo 28.000 do 30.000 školskih obvezanika. Ali je toliko škola tada bio jedan opasan simptom po nacionalnost Trsta i to je bilo u protivnosti za njegovu talijansku pripadnost za koju se izdavao.

»Popolo di Trieste« se veseli da nema više niti jedne slavenske škole u Julijskoj Krajini. Ali zar ne vidi »Popolo« da evocirajući uspomene na Austriju čini time slabu uslugu fašizmu. Kakva da je bila Austrija, ipak je imala bar neki osjećaj pravice. Italija je daleko od toga. Ona je zatvorila sve naše škole. Ali nije usrećila ni svoje Talijane u Trstu. Jer ako im je donijela škole, donijela im je i — veliku mizeriju. A Trst bi vjerojatno volio da ima i manje škola, samo da bi imao manje i sadašnje mizerije!

„SAN MARCO“

Zadarski »San Marco«, inače negdašnji »Il Littorio Dalmatico«, zakatio se u svom broju od 18 oktobra o naš list.

Opširno opisivati sve što on u jednom odužem članku iznosi o našem listu i našoj emigraciji nema nikakva smisla, jer je to samo ponavljanje otrcanih fraza, uvijek istih koje se već godinama provlače po talijanskim listovima, pogotovo onima u Julijskoj Krajini počevši od »Piccola«, »Popolo di Trieste«, riječke »Vedette«, pa do dalmatinske »predstraže« koja se bori za jednu tako iluzornu stvar kao što je talijanstvo Dalmacije.

»San Marco« se uzrujava što se naš list potanko osvrnuo na katolički kongres u Beču i što smo podali toliko značenje memorandumu koji su na kongresu predložili predstavnici naše i njemačke manjine o prgonu njihovih sunarodnjaka katolika u fašističkoj Italiji.

Razumijemo pisanje te novine, pa rado vjerujemo da joj nije drago kada se obavijestava svijet o progonoj Jugoslavena i Njemaca katolika u »eminentno katoličkoj zemlji kakva je Italija«. Svijet je baš tim memorandumom upoznao jednu istinu o slonju u fašističkoj Italiji, a ako se »San Marco« čuti time pogodjenim to je samo zato što je uopće istina fašističkoj Italiji neugodna kao što je i savi neugodno danje svjetlo. Zato bismo »San Marco« ako mi je stalo da bolje poslužuje fašistima, preporučili da radije šuti, jer se ovakve činjenice koje su iznešene u bečkom memorandumu ne mogu prekriti pustim blebetanjem o tome kako je fašizam otjerao slavenske svetenike, jer da je to u interesu same vjere, »koja se doživljuje u intimnosti«, a ne smije biti »sredstvo politike« i kako je protjerivanjem tih svetbenika zavladao »mir i disciplina u onom radnom narodu«.

Da vjera može biti i intimno doživljavanje za svatko i time nam »San Marco« nije otkrio ništa novo. No osim toga »vjerškoga doživljavanja« postoje crkveni obredi koje se moraju vršiti na nekom jeziku; najprirodnije je da se vrše na narodnom jeziku. Zašto to nije u Italiji, razlog je u tome što fašizam hoće i preko crkve da provodi asimilaciju imajući pred sobom političke ciljeve. Kako se fašizam drinuo da bude vjera »intimno doživljavanje« pokazuju najbolje provale njegovih banda u crkve dok se u njima održavala misa.

Našega seljaka u Julijskoj Krajini neka zaboga ostave već na miru, jer kad su ga već opljačkali svega što je imao neka imaju barem toliko obzira da mu se ne rugaju tražeći od njega zahvalnost nakon sviju nasilja i nepravda koje su mu nanijeli. Toliko ljudskoga osjećaja bi ipak mogli imati. Sinovima toga naroda, kome laskaju da je radin i miran, poklonili su toliko hitaca u ledja i toliko godina zatvora kao ni u jednoj drugoj pokrajini Italije, i to ne samo učiteljima, svećenicima i ostaloj inteligenciji nego i običnim ljudima iz puka. U ime česa se uopće ti nepoželjni došljaci smatraju kao dobrotvori naroda koji neće da zna za njih!

Završavamo da se ne moramo odveć baviti apsurdima najapsurdnijega talijanskog lista. Ako međutim taj »San Marco«, sa slikom famoznog lava u naslovu, nije zadovoljan, neka bude tako ljubezan da to izjavi, a mi ćemo se onda već pobrinuti da ga zadovoljimo iznošenjem činjenica koje će osvijetliti sve ono zbog čega naš narod mora biti »zahvalan« fašističkoj Italiji, a specijalno ćemo iznijeti kako se Italija pobrinula da vjera u Julijskoj Krajini bude za Slavenu samo »intimno doživljavanje«.

IZLETI TRŠČANSKOG FAŠISTIČKOG HIJERARHE PO KRASU

Trst, oktobra. Ovih dana fašistički federalni podtajnik Ricardo Gelfter-Wondrich prošetao se po slovenskim selima uz sjevernu granicu. Došao je suvlišno je reći — da uvjerava naše seljake, kako je u Italiji najbolje, da ih sjeti što je sve Italija učinila i što će još učiniti.

U Šmihelu kod Postojne govorio je slovenskim seljacima kako on k njima ne dolazi kao građanin na selo, nego iz osjećaja solidarnosti, jer da zna da su svi mladići, koji su se povratili iz vojske, naučili ljubiti veliku talijansku domovinu, a u ovom posjetu da osjećaju nastavak fašističkog prijateljstva, osjećaju da nisu ostavljeni sami sebi i da ih »Duce« voli itd. Oni da doduše nemaju velikog centra, ali opet da su u blizini Trsta za koji se Duce brine da postane što veći i od kojega će Kras uvijek dobivati nove snage.

Nakon što je gospodin federalni lebdio tako neko vrijeme u visokim govorničkim sferama, on se — da bi mogao biti razumljiv — morao spustiti malo niže. A tu nije mogao izbjeći da ne prizna da tim ljudima treba rada, za što će se veli — fašistička Italija pobrinuti samo da se »prouči način«. Šteta što taj izletnik nije već ispočetka govorio tako razumljivo, jer one priče o solidarnosti s fašizmom našim ljudima sigurno nisu išle u glavu, jednako kao ni to da će Trst, koji nema snage ni za sebe, imati čak i za njih i to — novih snaga. — Duce se brine za Trst, ima i razloga, ali od svega toga stvarno je samo to: Trst ide sve na niže. Primjera ima za to dovoljno i previše.

POŠILJAJTE NAROČNINO

OB PETI OBLETNICI SMRTI DRAGA BAJCA

IZ POKOJNIKOVIH PISEM

Drago Bajca.

Malo spominov bi rad obudil ob 5. obletnici njegove smrti. Poznal sem ga prav od otroških let in prijatelja sva bila. V ljudski šoli sva skupaj drgnila klopi, a odhod v srednjo šolo naju je razdružil. Šele po vojni, v zadnjih srednješolskih letih, smo se nekdanji sošolci bolj pogostoma sestajali.

Ustanovili smo si »Športni klub Nanos«. Kar vsi smo trenirali, seveda tudi pokojni Drago ni manjkal, ali ne mislite, da je bil morda pravi zvezdnik, ne, saj bi to preveč nasprotovale vse njegovi bitni. Tekal je za žogo kakor večina nas in meril s svojimi dolgimi kraki veliko ogradno. Vse večere smo pa predsedeli v klubskih prostorih, kjer smo imeli vaje dramskega, godbenega, propagandnega in drugih odsekov, predavanja i. t. d. i. t. d. Vse to je bilo na programu našega športnega kluba, ker se samo z nogometom nismo zadovoljevali.

Že v tistih časih je Bajca pošiljal dopise v »Edinosti« in obenem postal eden glavnih sotrudnikov goriškega »Čuka na palčice«. Enkrat je na primer v dopisu »Edinosti« opisoval vipavsko življenje in ker se je tedaj šopiril po Vipavi »palček poljanec-Siciljanec« (tako ga je Drago krstil). Je seveda moral omeniti tudi njega, oziroma njegove ogromne škornje in še večji klobuk, saj drugega itak ni bilo videti. Huda burja, ki so jo dvignila zaradi tega se dolgo, dolgo ni polegla; razsajala je, dokler nas niso poklicali v vojake. Vsakega od nas pa je spremljalo »priporočilno« pismo »ogromnih škornjev in še večjega klobuka«, tako mi je mamreč sporočil Drago v prvem vojaškem pismu. Vsako njegovo pismo je bilo prepojeno s hrepenenjem po prostosti, po delu, prosveti in po naši lepi vipavski dolini. Vendar je vsakemu teh pisem dodal tudi dozo humorja, s katerim je sicer hranil goriškega »Čuka na palčice«. Tako je tožil v svojem pismu v sept. 1925 iz Piacenze, kjer je služil kot bolničar:

Zopet smo tam, kjer smo bili... v Vipavi. Vsak dan srečavam tu več »Olandri« »ertov«. (Misli onega italijanskega učitelja z ogromnimi škornji in še večjim klobukom.) Čutim tiste njihove zahrbljene poglede. Vsi, kar nas je Slovencev, da smo ali komunisti ali »antitalianisti«... In dalje: Ves, vse bolj se navdušujem za žurnalistiko. Res pravijo, da je žurnalističen svet umazan, ali mojemu značaju bi najbolj pristojal, če prav nisem ravno umazan! Po značaju namreč, k večjemu zelo dobro vzgojen, kar se tiče moje zunanosti, kar pa ni toliko moja krivda, kolikor krivda prokletega sveta, ki me je že mladega zagrabil v svoje žrelo, v žrelo svoje vzgoje... — Dolg čas mi je. Tukaj nimam niti »Edinosti« niti prostosti, da bi si z njima ohlajal srce. Vidiš, najprej so mi vstavili »Edinost«, sedaj še ubogega nedolžnega »Čuka na palčice«, ki se je vendar ves rodil, oziroma se rodi v Piacenzi v »Direzione dei conti«.

Njegovo hrepenenje za prostostjo in delom v vipavski dolini se je vedno stopnjevalo. V februarju 1926 l. je pisal:

... Iz Vipave so mi poslali pozdrave z ustanovnega obnovega zbora novega prosvetnega društva, ki se pa nikdar ni vršil... Ga je baje prepovedal maresciallo... in knjižnico imajo menda, odnosno čitalnico... Sem popolnoma izoliran in edina želja, ki me vsega prešinja je moj »congado«... (odpustnica)... O, potem, ko ostanem do jeseni doma bom potkusil Vipavo bolj uživati. Veš, do sedaj smo bili vsi skupaj preleni, prezaničarni. Nismo ustvarili temeljne vzgojiteljske dveh, treh fantov, odnosno deklet, ki bi držali potem vso organizacijo. — Da, tako bi šlo, ali zanašati smo se le drug na drugega... Ko pridem sedaj domov, ne bom delal tako kot sem do sedaj. Saj veš, bili smo otroci naše dobe. Ali sedaj čutim v sebi toliko moči, tako veselje do dela in če premišljam globoko, je delo in izpolnjevanje najtemeljnejših dožnosti podloga sreči in zadovoljstvu. To čutim, — morda se še ni popolnoma izvršil ta prevrat v meni, ali sledim ga.

Domov in k delu! je bil njegov klic, ki je odmeval v vsakem pismu. Njegovo hrepenenje je bilo čim dalje silnejše. Vendar

ga v vsej tej otožnosti ni zapustil humor.

— V marcu 1926 je pisal:

O odpustu slišim tu najrazličnejše komentarje. Stare in nove »circulari« (okrožnice) se razlagajo kakor sveto pismo, vsak po svoje, kot protestanti. Nobeden pa ničesar ne ve... Ves potrt sem, pa ne misli radi kalkih krockarij, tudi nimam moralnega mačka, pač pa »kongedovskega«. Zopet sem izvedel eno novo, ki me je tako potrla, da v resnici ne vem, kaj bi začel. Prišla da je nekak »circulari«, — oh te proklete circulari, hujše so, kot tiste, s katerimi pri nas drva žagajo. Sicer je to »circulari da parte«, circulari, ki ni še publicirana v »Giornale Militare« ali circulari je in vrag jo vzemi, jaz jo že ne bom prebavil... Ne veš, kako sem sit tega žiteljenja, tega popolnoma izoliranega od Vipave, od naših krajev, od slovenskih knjig, od vsega!...

In zopet so vse njegove misli v Vipavi, pri naših prosvetnih društvih in knjižnicah, pri našem delu ki, da ni bilo taktično.

Metali smo se preveč in po nepotrebnem na cesto in se sprehajali z rokami v žepu pred vrati vipavskih RR. CC. ter peli prav po kranjsko: »Kaj nam pa muoreja, muoreja, muoreja!« namesto da bi delali in kovali narhte. Saj veš, vsi politični in socialni pokreti se naprej kuhajo...

To je bilo zadnje njegovo pismo iz Piacenze. Prav v tem času se je začela njegova trnjeva pot. Najprej je bil v preiskavi zaradi nedolžnega članka, ki ga je napisal v »Čuka na palčice«. Bil je nekak časa v strogem vojaškem zaporu in nato po nalogu vojnega ministrstva kazensko premeščen v Napoli in od tam v Catanzaro v Kalabriji. Enako so bili premeščeni tudi vsi ostali Slovenci, ki so služili z njim pri bolničarjih. Razmetali so jih po vsej Italiji.

V prvem pismu iz Catanzara je opisoval pot od Piacenze do Kalabrije in življenje v Catanzaru. Omenja, da je v Rimu izpregovoril zadnje slovensko besedo s prijateljem, ki ga je spremljal na postajo. Med drugim piše:

Košaro s knjigami so mi zaplenili in napravili temeljito preiskavo, pa so same nedolžne knjige. Nekaj so mi jih vrnil, ostale so zapljene in zapre. Uboge knjige! — Ves humor me je minil. Domotožje se me polšača vedno bolj in šele tu pod pinjami, pomarančami in oljstami spoznavam lepote borovih gozdov, hrastovja ter topolovih in kostanjevih senc; lepoto naše doline... Sporoči mi novice o Vipavi, o vsem, kar veš, ali opozarjam te, ena sama neprevidna beseda bo zadostovala, da mi odpre vrata v galero.

Meseca junija sem dobil zopet dolgo pismo. Na vse je mislil. Naj omenim vsaj par misli iz tega pisma:

Dela nimam nič. Po ves dan čitam, študiram in pišem pesmi, stezajoč hrepenenje svoje roke proti severu... Nikdar mi naša dolina ni bila tako draga kot danes. Bog ve, kaj delajo tam... Ali se spominjaš, kako smo se zadnje leto poglabili v našo lepo dolino, da nam je utisnila v srce neizbrisno svojo lepo podobo. Jaz sanjam o njej, kakor nisam sanjal kot študent v prvih letih, ki sem jih preživel od doma.

In dalje:

Glede urednika »Čuka« veš morda, da je bil obsojen na 4 mesece ječe in 500.— Lir globe in »Čuk« menda ne izhaja več. Če pomislim, da sem morda tudi jaz temu kriv, me prime taka jeza, nekaj tako strašnega, da ti ne morem povedati. Sploh čutim v sebi neko moč — dolžnosti — dolga, ki ga moram plačati. Zato vedno razmišljam, kako bi začel delati, pisati resno, a to mi je tu nemogoče, ker sem vedno pod čuječim očesom.

Danes so zaplenili pisma, ki so prišla za mene. Bog ve, kaj je bilo v njih. Skoraj gotovo bom občutil posledice. Tako je tukaj v... kulturni državi.

Gotovo že veš, da je umrl Srečko Kosovel. Glej, naše najboljši moči, po stari slovenski smoli, umirajo. Se koncem julija sem dobil pismo iz Catanzara, v katerem naznanja, »da je postal velik optimist kljub pesimističnim duševnim in telesnim sestavinam«.

Kmalu za tem so ga odgnali iz Catanzara v Trst pred vojaško sodišče, kjer so ga tudi obsodili na poldrugi mesec ječe in nato zopet v Kalabrijo, kjer je moral odslužiti še dva meseca.

Takoj, ko so ga odpustili je prišel v Jugoslavijo in v Kranju položil gimnazijsko maturo. Predno se je vrnil v Italijo mi je še kratko sporočil: »Maturira je za menoj in sedaj moram zopet tja doh, ker dela je mnogo, premnogo, a nas tako malo«.

Vpisal se je na juridično fakulteto v Padovi in vstopil istočasno k poduredništvu »Edinosti« v Gorici. Od tedaj je delal, delal požrtvovalno in z veliko ljubeznijo do naroda in nad vse ljubljene slovenske grude. Brez vzdihovanja je prenašal vse napade laških oblastnikov. Žrtvoval se je ves, dokler ga ni 25. oktobra 1928. prezgodnja smrt istrigala iz kroga onih, za katere se je mučil in trpel. Ko so ga hijene, ki so se vrgle na njegovo mrto telo, kočno izpustile so ga pokopali na vipavskem pokopališču.

Izmučili so te, dragi, izmučili do smrti. Sedaj počivaš v lepi Vipavi, ki si jo tako breskrajno ljubil in za njo sve žrtvoval. Po njej še vedno divja tujea; ali nad njo bedi naš sivi Nanos, preko katerega slednje jutro posije sonce na tvoj grob in ti pri naša pozdrav iz svobode.

B. Mercina.

FAŠISTIČKI MILITARIZAM NA RIMSKOJ IZLOŽBI KAKO SE FAŠIZAM PRIKAZUJE SVIJETU

U prošlom ljubljanskem »Ponedeljskem Slovincu« (od 23 o. mi.) izišao je ovaj članak o fašističkoj izložbi u Rimu. Pisac članka, koji je izložbu razgledao za svoja boravka u Rimu prilikom jednog hodočašća iz Jugoslavije, prikazuje izložbu ovako:

»Stupio sam na izložbu iz puste znatiželje a n'sam niti slutio od kakva je značenja ta izložba prije svega za nas Jugoslavena. Ta tu je prikazan sav talijanski imperijalizam, sva ekspanzivnost i militarizam. A sve je to upereno protiv našoj zemlji, prije svega protiv Dalmacije.

Izložba je smještena u Via Nazionale. Uprvoj dvorani prikazan je postanak svjetskog rata: sarajevski atentat, Gavrilo Princip, konflikt između Srbije i Austrije. Pisac pri tom prikazuje kako je na izložbi pretstavljen sav strašan ritam događaja koji su se zbili prije svjetskog rata. Po stijenama vise izresci iz časopisa slike vođe državnika i sve je to prikazano u tonu koji čovjeka tjera u to klanje i samoga čini divljim. Svom simpatijom prikazuje su borbe određenih skupina ljudi u pojedinim državama koje su se odlučile za rat, tako da »Duce« koga vidimo na kraju dvorane, kako sa svim sretstvima agitira za rat odmah upane gledaocu u oči. Socijalisti koji su ga isključili iz svojih redova pitaju ga doduše odakle je dobio novac da je mogao izdavati »Il Popolo d'Italia«, ali se on na to ne obazire i sa svom svojom govorničkom vještinom agitira za rat. »La guerra è la poesia e la religione della gioventù«.

U drugoj se dvorani slavi talijanska pobjeda. Naznačeni su doduše Kobard, Piva i Soča, a sve je obavijeno nekakvom svetošću te se ne usudjujete ispitivati kako se sve to dogodilo. Iza rata je u Italiji veliki kaos. Fašisti s arditima i futuristima kušaju nasiljem da pridobiju vlast, što im se konačno i posrećilo, poslije »slavne« Marcie su Roma. Sve je to prikazano s upravo božanskim čašćenjem »Ducea«. Medjutim su se vršila ubijstva i nasilja fašista. U Mussolinijevom »Popolo d'Italia« redaju se članci za člancima, koji agitiraju

za fašističku stranku. Zacijelo ni današnja talijanska žurnalistika ništa ne zaostaje za tadašnjim pisanim fašističkim listova. Kada su bili oštećeni lavovi u Trogiru, bile su u čitavoj Italiji demonstracije. I ti ljudi koji su, posebice u južnoj Italiji neuki i primitivni, ti su se ljudi tada strašno razljutili na ljude koje dosada uopće nisu poznavali, radi oštećenih lavova o kojima takodjer još nisu znali zašto su i gdje su. Bili su naluškani od fašističkih listova.

Kada pak govoriš tim ljudima o 600.000 Slavena pod Italijom kojima su oduzeli sva prava, bezbrižno slegnu s ramenima, kao da je sasvim prirodno da ti krajevi pripadaju Italiji i ako su drugodci već pod Italijom onda da moraju postati Talijani. To je dakako samo po sebi razumljivo. Da sve im je sasvim prirodno. Trogirskih lavova uopće ne će da uspoređuju s oskvrnjem nadgrobnih spomenika po primorskim grobljima odakle su s dlijetima izbili slovenska i hrvatska imena. U reklamama su Talijani veliki i dobro znaju vršiti propagandu za svoje imperijalističke ciljeve...

Medju ostalim je na izložbi prikazan požar Balkana u Trstu i rušenje tiskare »Edinosti«, što pokazuje svijetu bez ikakva stida. Ljudi tamo s juga, koji nisu možda niti znali da postoje Slaveni napunjuju se neprijateljstvom prema njima i govore im o velikoj Italiji da bi svratili njihovu pozornost daleko od gospodarske nevolje. Čovjek zastane kada vidi da ti ljudi hoće za Italiju i od Rapalla napraviti dan žalosti.

Tako je sve obojadjano da Talijani ne vide više apsurdnost svojih zahtjeva te su i sami uvjereni u ispravnost svojih tvrdnja.

Pisac opisuje zatim i ostale dvorane tako onu koja je posvećena fašističkim žrtvama te drugu do nje u kojoj se nalaze djela posvećena fašizmu i »Duceu«. Pri koncu:

Ostavio sam izložbu s utiskom da je sva priredba samo velika reklama za fašizam i rat. Razumna posjetioca izložba sigurno ne pridobiva za fašizam već ga radi svoje nadvučenosti prije odbija.

TALIJANSKA KOLONIJALNA ENCIKLOPEDIJA ili službena mistifikacija talijanske kolonijalne stvarnosti

Trst, oktobra.

Dokora će u Italiji izaći knjiga pod naslovom »La nuova Italia d'oltre mare« (Nova prekomorska Italija) koju je napisao talijanski ministar kolonija general De Bono. Knjiga bi imala biti dokument stvaralačkih napora fašizma na kolonijalnom području. Važnost ove knjige naglasio je i sam Mussolini napisavši predgovor, u kojem kaže: »Ova je knjiga od fundamentalne važnosti za sve one — Talijane i strance — koji hoće temeljito upoznati položaj naših kolonija i njihov brzi razvoj za vrijeme prvog decenija fašističke ere. Ova publikacija može se reći je po svojem opsegu najtočnija i najuvjerljivija dokumentacija i zaista definitivna. Brojke govore sve i ne mogu a da ne navedu čitaoca da pročita cijelu knjigu. 1700 stranica čini se da je mnogo, ali je umetnuto 791 slika, 180 geografskih i topografskih karata i 200 statističkih tabela. Materijal je vrlo opsežan i po svemu knjiga poprima oznake prave kolonijalne enciklopedije. Uvijek sa brojkama u ruci, treba nadodati da se za ovaj predmet konzultiralo 513

djela. I ovaj svezak može da bude razlog jednog dopuštenog ponosa osobito za fašiste a specijalno za crne košulje, koji su se borili u Africi i učinili naše gospodarstvo sigurnim i plodnim. Preporučam knjigu strancima«.

Tako je Mussolini lapidarno i u pozicijski on to već znađe, popratio izdavanje ove talijanske »kolonijalne enciklopedije«. Kako će je prosuditi stranci, kojima je »Duce« osobito preporuča vidjet će se kasnije. Dobro je da je podvukao njezinu »osobito točnu i uvjerljivu dokumentaciju«, jer će to u prvom redu biti od interesa za one koji će tu knjigu primiti u ruke. Onda će se tek moći vidjeti nije li ova »enciklopedija« (u ostalom knjiga o pitanju vrlo šakakljive naravi za talijanski, specijalno fašistički kolonijalni problem!) običan »mačak u vreći« fašističke marke — za inozemni eksport.

Sekretar stranke Starace uputio je svim pokrajinskim tajnicima okružnicu da nabave knjigu za fašističke biblioteke i da se brinu oko raspacavanja knjige.

»LIJEPE TALIJANSKE OBITELJI« NEUPOSLENICI POD VEDRIM NEBOM

Podgrad, oktobra. — Ovih je dana došao u Podgrad pretsjednik za zaštitu materinstva i djetinjstva iz Rijeke dr. Icilio Bacci (Bacich). Jedan članovnik, takodjer iz Rijeke, držao je na općini govor o važnosti tog društva i o nacionalnoj važnosti demografskog problema. Slušaoći bili su samo naši ljudi iz Podgrada i okolnih sela. Medju njima bio je i Ivan Kogovšek iz Pregare, kojemu se ovih dana rodilo dvanaesto dijete. Bacci ga je stavio za primjer ostalima i nagradio ga. Dok vlasti troše teške milijune za demografsku propagandu, od koje imaju koristi samo fašistički vodje, a ti vodje živu udobnim životom sa malo djece ili bez njih, dotle kod naših ljudi i u bijedi raste novo potomstvo. Neće biti nikakvo čudo da jednog dana ugledamo u »Domenica del Corriere« sliku obitelji Ivana Kogovškeka pod naslovom »Lijepa talijanska obitelj« poput one iz Berseča.

DOPOLAVORO U LOKVAMA.

Lokve, oktobra. — Konačno su fašisti i ovdje osnovali dopolavoro da privuku i naše seljake u svoje društvo. Budući da nemamo nijedne prosvjetne ustanove, to je gostionica još jedino mjesto, gdje se u nedjelje i blagdane sastajemo. Radi toga je i Dopolavoro glavnu brigu posvetio opremi bufeta i kuglane. Imaju neke ilustrirane časopise, ali misle da će vinom i kuglama privući više seljaka u svoje kolo.

POŽAR V KANALU.

Gorica, oktobra. — V Kanalu ob Soči je zgorela hiša in vsa gospodarska poslopja posestnici Mariji Pavčič. Škoda je velika.

NI POŠTENO

prejemati in čitati list, a ne izvrševati napram njemu svojo primarno dolžnost, kakor to delajo nekateri naši naročniki, ki se vse do sedaj niso zmenili, niti na naša številna opozorila. Približuje se konec leta, pa je skrajni čas, da vsi oni ki so v zaostanku z naročnino čimprej vplačajo svoj dolg, da bi naš list mogel tudi v bodoče, v prihodnjem letu še v večji meri vršiti svojo kornistno nalogo.

PETAR PAVLOVIČ:

PO SLOVENSKI OBALI

Od Štivana do Pirana*

*Morje izraz veličanstva in neskončnosti,
morje, izrez moči in lepote,
morje, vir bogatstva in svobode,
morje, izvor neutešenega hrepenenja,
morje, cilj naših teženj in stremljenj.*

Tako blizu si nam in vendar tako daleč. V pičlih treh urah bi prihitali do tebe, toda vmes je meja, krivična meja, ki jo je nam začrtala nenaklonjena usoda. In vendar je to morje naše, saj biva ob njegovi obali naš človek, saj plove po njem naš mornar in ribari v njegovih vodah naš ribič.

Vsa obala, ki oklepa v širokem loku Tržaški zaliv od rtica, kjer stoji piranska cerkev gor do devinskega gradu in še preko do temnih dimnikov tržiških tovaren, je slovenska. Od Štivana kjer se po dolgi podzemeljski poti zopet prikaže na dan reka, ki se je pogreznila v škocijanske čarobne votline, tja do Sv. Lucije nad Piranom, kjer je stala skrajna slovenska šola družbe Sv. Cirila in Metoda, se vleče nepretrgana niz slovenskih vasi in naselbin. Devin z novim gradom in z razvalinami starega gradu, kjer je stala ob obali lepa Vida in hrepenela v daljni svet. Sešljan s prijaznim kopalščem in z bujno zelenimi vrtovi, v ozadju pa živa skala. Na to pa breg pod Nabrežino in Sv. Križem. Trta in oljka, vmes še breskev in smokve. Spodaj tamnozeleno morská gladina posejana z belimi jadrí, više gori pa strme gole pečine. Pravi raj na zemlji! Toda v tem rajú je vse tiho. Ni slišati ne petja ne smeha. Utihiñil je naš rod. Pretežka je bol, ki tare njegovo srce. Prestal je dobo imperatorskega Ogleja, prestal je tudi gospodarstvo ošabne Serenissime. Naša zemlja pod Nabrežino in Križem je dala kamen, iz katerega so zgradili palače v Ogleju in Benetkah. Naš človek ga je lomil v potu svojega obraza pod pekočimi sončnimi žarki. Kraške gozdove je tuje oropal, da je okrasil svoje palače in da je gradil svoje galeje, na katere je prikoval naše ljudi in jim vsilil v roke težka vesla.

Razrušil se je imperatorski Oglej, minula je slava beneške republike, naši bregovi pa še vedno stoje in na njih še vedno biva naš človek. Toda danes zopet ječi pod tujim jarmom, ki je težji od vseh prejšnjih. Novi gospodar ne zahteva od njega ne kamena ne lesa, niti ne zahteva njegove telesne moči, novi gospodar zahteva njegovo dušo, zahteva od njega, kar mu je najsvetejše, zahteva njegov jezik, njegovo ime in njegovo prepričanje. Radi tega je utihnil smeh in je obmolknila pesem. Bol je prehuda da bi jo mogla omiliti lepota kraja ali božanska kapljica, ki jo rodijo bregovi in ki se je z njo baje tolažila in krepila celo žena samega imperatorja Avgusta.

*»Vse tiho in grozi, nemo od bolesti,
visoko nad pečino vran le kraka,
nikamor kril ne upa si prenesti.«*
(Igo Gruden)

* Ovaj je sastavak štampan među ostalim probranim prilozima u slovenskom omladinskom zborniku »Kresnice« (izdaje knjižnica Mladinske matice — letnik IV — Ljubljana 1933, sestavlja Josip Ribičič) odakle ga prenosimo. (Ur.)

Le en up jim je še ostal. Oči so jim uprte tja preko grebena, ki obdaja kakor venee Trst, tja preko Golega vrha na bazovsko planoto. Iz mučeničke krvi, ki so z njo prepojili kraško zemljo Bidovec, Marušič, Miloš in Valenčič, bo zažarela nova zarja, kakor je pod Bogatinom vzrasla roža mogota iz krvnih kapljic ranjenega Zlatoroga.

Nemo gleda dol z vrha sivi Kontovel na blesteči se Miramarski grad, kjer je že plapolala v žarkem soncu naša trobojnica v dnevi Narodnega sveta, kjer pa vihira sedaj italijanska trikolora in na kontovelski portič, kjer ne sedi več v družbi ribičev Anton Aškerc in zbira motive za svoje »Jadranske bisere« o ribiču Tomažu, o Katalanu in Gregorinu, o Mari in Rozi.

Ugasnil je smeh na zagorelih obrazih ribičev, mrki in tihi popravljajo svoje mreže. Brez veselja se odpravljajo na lov, brez radosti se vračajo v portič. Njih pesem, nekaj tako glasna, je zdaj utihnila.

In dalje proti Trstu Barkovlje. »Kot bi pred burjo se v zavetju skrile na begu ptice — v bregu bele hiše na pašne, kjer od morja veter diše med trte so in oljke se vspustilo.«
(Igo Gruden)

In tudi samo mesto Trst je mrtvo. Ne slišiš na ulici in trgu več naše besede. In vendar je Trst največje slovensko mesto, saj je vsa okolica: Sv. Križ, Prosek, Kontovel, Opčine, Bane, Trébče, Padriče, Gropada, Bazovica in Katinara, čisto slovenska in ima predmestja: Barkovlje, Greta, Rojan, Skorklja, Vrdela, Sv. Ivan, Lonjer, Kjadin, Rocol, Sv. Marija Magdalena in Skedenj, pretežno slovensko večino in je tudi v mestu samem naš življenjski zlo močno zastopan.

Vpepelili so naš Narodni dom v Trstu, sezgali društvene domove v Barkovljah in Rojanu, pri Sv. Ivanu in pri Sv. Jakobu. Zaprli so vse naše šole, zadnje med njimi zasebno šolo pri Sv. Jakobu, ki jo je obiskovalo prav do zadnjega še okoli tisoč slovenskih otrok iz mesta samega. Zabralsli so vse slovenske napise, odpravili slovenska krajevna imena, prisilno pretvorili priimke naših rojakov in proti volji staršev prekrstili otroke z italijanskimi imeni, našemili so celo slovenske otroke s črno fašistovski srajco. Toda pod to srajco bije še vedno čisto slovensko srce, ki kljub vsiljenemu tujemu imenu in priimku še vedno čuti s svojim rodom in z bazovskimi mučeniki.

Isto razpoloženje in isti duh vlada tudi med našim narodom onstran globoke zarze, ki jo je izkopala divja Rovanca in ki loči od Tržaškega Krasa Istrski Kras. Tam se blestijo nad Dolino vasi Mačkovoje in Osp, nad Koprom pa Ozarje in Marezige. Pred dvajsetimi leti so švigali iz teh vasi visoko k nebu rdeči plameni in pričali o grozodejstvih, ki jih je moral v tistih dneh trpeti naš narod. Vse trpljenje: požigi, uboj, ječa in pregnanstvo, pa ga ni strilo, obratno v njegovem srcu se je le še bolj utrdilo prepričanje, da mora biti tudi tega trpljenja konec in da pride tudi za njega dan pravice in svobode.

LJUBLJANSKA „SOČA“, BAZOVSKIM ŽRTVAM

V soboto 21. t. m. je pritedila ljubljanska »Soča« — matica komemoracije našim žrtvam v Primorju. Dvorana pri »Levu« je bila nabito polna. Agilni z Sfiligoj je zelo lepo pripravil in okrasil svečanosti primerne dvorano in skrbel, da so imeli vsi gosti svoje mesto. Ob takem navalu za g. Sfiligoj ni bilo lahko. Na steni je poleg drugega visela zemljepisna karta naših krajev. Spominski svečanosti so prisostvovala številna nacionalna in druga društva. Spominski govor je imel predsednik društva in mestni župan dr. Dinko Puc. V svojem lepem jedernatem in vseskozi stvarnem govoru je opisal potek dogodkov od prvih dni pred svetovno vojno, preko londonskega pakta in vstopa Italije v vojno, pa do danes. Italija, ki je podpisala londonski pakt je s tem zagrešila že prvo nemoralno dejanje, ker je zahtevala in si tudi zagotovila kot plačilo zase ozemlje, do katerega nima nikake pravice. Z lepimi izrazmi o osvoboditvi zasužnjenih narodov je Italija stopila v svetovno vojno, z dobro kupčijo v žepu. Čeprav je londonski pakt med tem zgubil svojo pravno moč, se je Italija pri Wilsonu na vse načine borila za njegovo uveljavljanje in udeležitev. In je skoto v vsem zmagala. Črta rapalske pogodbe se je malo razlikuje od črte ki je bila določena po londonskem paktu. V drugem delu svojega govora je g. predavatelj še na podlagi vseh dejstev po l. 1918 opisal težko pot našega ljudstva, in vso nasilno politiko italijanskega fašizma, ki je zahtevalo pet naših žrtv. Po govoru g. predsednika je gđ Danica Klavorova z občutjem deklamirala res krasno pesem Karla Široka »V spomin bazovskim žrtvam«. Mali Dušan Blagajne je recitiral pesem g.

Mare Fakinove posvečeno tej priliki in žalostni obletnici. Mali Klavorov sinko pa je zapel po melodiji »Tam za turskim gričem« pesem, ki jo je prinesla zadnja »Istra« in katero je sestavih preprost kmečki fant. Zbrani so na koncu s kratkim molkom počastili spomin ustreljenih. Vsi nastopi so bili sprejeti brez občutljivega ploskanja, kar je dalo večeru še bolj jasn značaj in je že sama okolica vplivala na prisotne tako da so se lahko spomnili na vso težko usodo svojih rojakov. Večer je bil eden najbolj uspešnih kar jih je privedila »Soča«.

SPOMINSKA MAŠA ZA ŽRTVE
V nedeljo je privedila »Soča« matica spominsko mašo v cerkvi pri Sv. Jakobu. Udeležilo se je te maše zlasti članstvo »Soče« in vseh ljubljanskih emigrantskih društev polnoštevilno.

Z vsem se je »Soča« matica« jako častno odložila žrtvam za svobodo našega pod fašizmom tlačnega ljudstva. V bodoče se bodo zopet vršili stalni društveni sestanki, kot običajno pri »Levu«, vsako soboto.

* SPOMINSKI VEČER »SOČE« V NOVEM MESTU.

Tudi društvo »Soča« v Novem Mestu je privedilo spominski večer bazovskih žrtv in koroškega plebiscita. Predsednik g. ravnatelj A. Mervič je krepko očrtal trpljenje naših zaslužnenih bratov na jugozapadu in severu in njihovo borbo za narodni obstanek. Udeležila je bila zelo številna. »Soča« je poskrbela tudi za žalno mašo, ki jo je daroval gvardijan frančiškanskega samostana.

Obširnejše v prihodnji številki (Op. ur.).

OBLJETNICA SMRTI VLADIMIRA GORTANA

KOMEMORACIJA VLADIMIRA GORTANA U ZAGREBU

Sokolsko društvo Zagreb III održalo je prošle srijede svoj članski sastanak, na kojem je na dostojan način komemoriralo Vladimira Gortana. Velika gimnastička dvorana ženske gimnazije na Katarinskom trgu bila je dupkom puna članova podmlatka i naraštaja te pretstavnika ostalih sokolskih društava i nacionalnih organizacija. Sastanak je otvorio stariješina g. dr. Ivo Ražem naglasivši da je u prvom redu sastanak posvećen uspomeni istarskog mučenika, kome Sokol III pjevanjem, deklamacijama i prigodnim govorom polaže svjež vijenac na grob, za nas najsvetiji narodni žrtvenik.

Iza otvorenja otpjevali su istarski srednjoškolski i akademičari pod vodstvom prof. g. Milana Gortana istarsku himnu »Predobri Bože«, koju je publika stojeći saslušala. Slijedile su prigodne deklamacije: »17 oktobra — na dan tragične pogibe Vladimira Gortana« i »Ne kloni, majko« od Josipa Kraljića. Deklamirala je jedna istarska djevojčica, dok je jedan srednjoškolec iz Istre deklamirao »Vladimiru Gortanu« od Rikarda Katalinića Jeretova i »Prste k sebi« od Josipa Kraljića.

G. inž. Anžlovar održao je dulje predavanje, u kojem je prikazao značenje smrti

Gortana. Rekao je da sokoli ne goje mržnju, ali mrze zločin. Strijeljanjem Gortana u ledja htjelo ga se osramotiti. Predavač zatim analizira nepravde i zločine počinjene nad našim narodom i prikazuje kako je takav postupak kod omladine morao izazvati revolt.

Vladimir Gortan vidio je bljesak slobodnog sunca 1918 vidio je i čuo obećanja i slatke riječi novih pridošlica, koji su se usiljali u našu zemlju, predvođeni bijelim barjacima. Doživio je potpunu nevjeru i prelom zadanih obećanja. Doživio zatvaranje naših škola, batinanje seljaka i inteligentna, paljež prosvjetnih domova, progon jezika iz crkava, otmicanje imetka itd. U kratkim je potezima predavač opisao tok same rasprave u Puli. »Na krvničkom stolu rimske inkvizicije« — rekao je inž. Anžlovar — »ležalo je kao dokaz Gortanove krivnje sokolsko pero sa njegovog sokolskog kalpak«. To je sokolsko pero nosio Gortan na srcu u znak da je i on slavnog sokolskog roda.

Na koncu je predavač pozvao prisutne nek ustajanjem i šutnjom od par minuta usmjere misli na našeg mučenika. Komemoracija je svršila poklikom »Slava Gortanu«. Ciljala je dvorana na te otpjevala narodnu himnu.

KOMEMORACIJA VLADIMIRJA GORTANA V LJUBLJANSKEM „TABORU“

V kemijski predavalnici na realki se je vršila 19. X tožna svečanost, posvećena obletnici mučeničke smrti narodnega heroja Vladimira Gortana in »tovarišev«. Društvo »Tabor« je skicalo sestanek, na katerem je predaval številni družbi predavatelj in manjšinski delavec g. prof. dr. Lavro Cermelj.

Po uvodnem pozdravu predsednika in lepo podani priloznostni deklamaciji je predavatelj, ki je bil sam v središču dogodkov, podal splošno sliko življenja Jugoslovancev v Italiji od prevrata dalje. Dne 27. oktobra 1929 so pričeli fašisti s silo tirati naše ljudi na volitve. V tistih prilikah je padel fašist Tuhtan, nakar se je pričelo splošno preganjanje, v narodu pa je pričelo vreti. Rapalska pogodba je določila žalostno usodo primorskim Jugoslovancem. Z njo so dobili italijanski državljani v naši državi velike pravice, večje kakor jih imajo državljani v lastni državi. V Italiji so pričeli nasprotno s silnim terorjem in so zatirali naš jezik, našo kulturo in običaje navzlic vsem zagotovilom, da bodo ravnali z narodom na demokratični način, spoštujajoč njegove običaje. Kmalu so nam jeli odvezovati šole, zlasti pa so stremeli za tem, da so segnali iz šole naš jezik. Učitelji niso smeli rabiti nikakvih slovanskih knjig. Tako je bilo doseženo da so iztrgali otroško dušo iz domačega kroga in pritegnili otroke popolnoma pod fašistični vpliv. Našemu življenju v Italiji so odvzeli sleherni organizacijsko možnost, zabranili so celo naše petje na vasi, v gostinji pa tudi doma. Kajti vsepovsod so voljni prežali na množico kakor na posameznika. Z vsemj mogočimi sredstvi so ubijali tudi naše gospodarstvo, na drugi strani pa so z davki podkopavali temelje slovanskemu sestanku trgovcu in podjetniku. Narod se

je zbežan in v sili še bolj oklepal cerkve.

Toda pričeli so preganjati tudi slovenske duhovnike in so zabranjevali slovensko besedo celo v hiši Gospodovi. Od goriškega škofa Sedeja so zahtevali da se umakne pa ni hotel Umik je sledil šele na zahtevo papeža, a pod pogojem, da bo naslednik spoštoval manjšino. Na Sedejevo mesto je bil postavljen prosluli upravitelj koperskega semenišča Sirotti, ki je takoj uveljavil svoje metode med našim ljudstvom kakor jih je imel že prej v Koprnu. Njemu so sledili tudi drugi cerkveni dostojanstveniki. Narod čedalje bolj obupava, nihče se ni zmenil za njegovo trpljenje in svet sploh ni imel razumevanja za okrutne mere s kakšnimi so tlačili in še tlačijo naše ljudstvo pod Italijo. Slednjič je prikupil italijanski bes do vrhunca. Sproti so uprizarjali proti našim ljudem žalostne procese in slednjič je padlo za detih od svinčanih krogel pet najboljših in najzavednejših naših sinov. V hrbet so streljali Gortana, Bidovca, Miloša, Marušiča, Valenčiča nad sto Jugoslovenov pa so pregnali in potaknili po ječah.

Usoda našega naroda onkraj meje je temna in grozotna in najmanjši so izgledi, da jim zasije pravica in svoboda, kakor jo uživamo na naši zemlji!

V SPOMIN VLADIMIRJA GORTANA
Ljubljanski »Pohod« je prinesel v svoji 42 št. od 21. oktobra na uvodnem mestu članek pod naslovom »Prvi strel v hrbet«. Pisec članka se spominja usodnega jesenskega jutra, ko je bil ustreljen Vladimir Gortan, in pravi med drugim, da je Gortanova žrtev pripomogla k temu da se je jugoslovanski narod spet zavedel da ima dolžnosti napram bratom onstran meje.

JESENSKA NOSTALGIJA

Jesen. Jesen sa svojim sivim nebom, jednoličnim »sivim« danima, a svemu tome daju taj »sivi« ton jesenske kiše.

Prošlo je ljeto sa svojim žarkim zrakama kojima sunce u svom naponu blagohotno i bogato obdaruje Zemlju i sva njena Bića. Priroda je pod zagrijajem toplih zraka neumorno stvarala, a Čovjek »Kruna« njezina jednake neumorno u sveopćem naponu rada i stvaranja pomagao. Sađa idu i Priroda i Čovjek na odmor. Priroda odbacuje svoje nebrojene pomagачe, svoje »zelene« zastupnike rada — lišće. Odbacuje lišće, al' se žute plodovi i kao da u nekim lijepim jesenskim danima Sunce šalje svoje ugodne zrake na požutjeli zemljin sag kao zadnji poljubac pred počinak i kao da blagohotno pokazuje na žute plodove. Jesen je tužna, ali i mila.

Umorno oko gleda prirodu gdje ide na počinak a izmoredni ali očeličeni Duh baca pogled na prošli napor i rad i htio bi da sve to sredi, staloži i nadje odgovor — Uspije — da mirno i spokojno sa zadovoljstvom u duši odahne.

Jesen je odmor, slobodni dah, sjećanje. U dugim »sivim« jesenskim danima svatko baca pogled na cijeli tok svoga života i svatko nalazi i hoće da nadje svijetlih časova, čite će mu sjećanje ispunjati — možda ili barem donekle ublažiti — osjećaj osamljenosti i tuge.

I mi se sjećamo minulih djetinjih i mladenačkih dana, sjećamo se onih blagih jeseni kada smo i mi i cijeli naš mukotrni narod, iza letnog rada od zore do mraka, opaljenih obraza i žuljevutih ruku, ali zadovoljni u duši, mogli grlatom pjesmom čija se jeka gromko razlijevala po istarskim brežuljcima i dolinama na čijim su obroncima i dolcima čekali plodovi našeg rada, da pjesmom i radosna srca pozdravimo i zahvalimo Onome, iz čijeg krila sve niče, iz čijih njedara odiše Dah koji diže sokove i daje život svemu živome od sitnoga crva do »kruna« svog stvaranja, do Čovjeka.

Sjećamo se tada svih onih lijepih jesenskih završnih radova i svih onih lijepih narodnih običaja, u kojima su čustveno i živo srasla sva radosna osjećanja i tugaljive, ali blage misli i želje, što se sve slijeva kao u jednu simfoniju i pjesmu zahvalnicu donešenom plodu nakon mučnog rada. Tu je berba vinograda, nama Istranima nalimilija i najznačajnija, kod koje se skupi cijelo selo, kada za čas kao da nestaje pojedinih obitelji, pa se cijelo selo u toplom i bratskom osjećaju stopi u jednu veliku obitelj; tu je berba i luštenje kukuruza, kojom se prilikom sastaje i mlado i staro; mlado da si međusobno nehotice povjeri »stroge« tajne, da u »čakulama« uz ne preteški rad provede ugodno večer, ispunjajući svoju znatiželju u novim događajima i proširi krug svog životnog znanja, a i hrane svojoj bujnoj mašti i snovima; staro da se, gledajući mladost punu bujnog života, na epski način obilno raspriča o prošlim i davnim doživljajima, u kojima doživljavaju nanovo svoje mlade dane i da obogaćeni iskustvom života izlažu mladima svoju, svim svojim bićem proživjelu filozofiju života i daju mladeži blagohotne putokaze, koje će slijediti u vječnoj plim i osjećaj valova, u oluji života. U tim dugim jesenskim večerima, u međusobnoj izmjeni misli, snova i želja, stvara se i vječno obnavlja i popunjuje narodna filozofija, narodni nazor na svijet i život da se konačno staloži u kratke izreke narodnih poslovnica.

Istarska djeca ostavivši rođnu grudu, a većina ovdje i rođena, živjeti ponajviše u gradovima i gradićima, mogu samo po pričanju svojih otaca da si u mladim dušama stvore makar i blijedu sliku tog intimno sa rođjenom grudom povezanog osjećaja prema materi Zemlji, ne mogu da osjete ovu intenzivnost tog prvotnog osjećaja, koji svakog seljaka čvrsto veže sa njegovim trupom obradjenom zemljom. Oni ne osjećaju svi onu neizrečenu i tugu i milinu, koja prati pomisao na rođenu Grudu — našu dragu Istru.

I. F.

POŠALJITE PRETPLATU!

NAŠA KULTURNA KRONIKA

Premijera »Vicencice«

VIKTOR CAR-EMIN

U četvrtak na večer davana je u kazalištu na Trgu Kralja Aleksandra premijera »Vicencice«. Opširan izvještaj o uspjehu ove drame našeg odličnog književnika don. let ćemo u slijedećem broju. Jer nam to sada nije moguće obzirom na datum izlaska našeg lista.

FRANCE BEVK V »SRPSKEM KNJIZEVNEM GLASNIKU«

»Srpski književni glasnik, literarna revija, ki izhaja v Beogradu, je prinesel v zadnji številki oceno Bevkove »Gmajne«.

»France Bevk je danes gotovo najplodovitejši slovenski književnik in sodruženik vseh mogočih časopisov z obeh strani jugoslovansko-italijanske meje. Ker mu ni mogoče se slobodno gibati, živi stalno v Italiji. Pred nekaj meseci mu, ob priliki dubrovniškega kongresa P. E. N. klubov, niso dovolili udeležbe na tej internacionalni književni skupščini. Kljub temu so njegova dela dobro znana na obeh straneh.

V knjigi pod naslovom »Gmajna« je zbral Bevk štiri novele, ki tvorijo vsaka zase samostojno celoto. Bevk je epik z izredno silo opisovanja. Tudi ta knjiga to dokazuje. Novela »Gmajna«, »Drobnica«, »Laz« in »Kozar« izhajajo po svoji snovi iz vasi iz tistega stromašnega kmetijskega življenja, ki je Bevku gotovo najbližje, čeprav se od časa do časa spušča v salonsko snov. Ta knjiga je ravno radi svojega socialnega povdarka privlačna.

GOSTOVANJE GLEDALIŠKE DRUŽINE »ISTRA« U ZAGREBU

Ljubljanska gledališka družina »Istra«, koja je u posljednje vrijeme priredila nekoliko gostovanja u Mariboru, Celju, Ptuju i Ljubljani, dolazi naskoro na jedno gostovanje u Zagreb. Dosadašnja turneja »Istre« imala je lijep uspjeh, te je bila registrirana ne samo u našem listu nego i u slovenskoj štampi. Članovi ove družine poznati su po svojem djelovanju na bivšem slovenskom kazalištu u Gorici; te su i poslije toga djelovali s uspjehom na kazališnom području. U Zagrebu će nastupiti sa istim programom što su ga izvodili na svojim dosadašnjim kazališno-konzertnim večerima. Gostovanje bi imalo uslijediti u Malom kazalištu 9. novembra. Potanje ćemo o tom još javiti.

O KNJIZI PROFESORA JOSIPA DEMARINA

već smo zabilježili povoljnu kritiku koja je izašla u zagrebačkim »Novostima«. Poput ove, sada se javljaju i daljnje kritike o knjizi »Materinji jezik u savremenoj školi«, u zagrebačkim »Narodnim novinama« i u »Jutarnjem listu«. I ovo vrlo pohvalne. U »Narodnim novinama« ocijenio je knjigu prof. Nikola Zec, a u »Jutarnjem listu« napisao je o njoj prikaz opširan i temeljit Dr. Stevan Pataki.

»AVTONOMNA UPRAVA BENEŠKIH SLOVENCEV«

Dr. Henrik Tuma je priobčil v »Slovenskem Pravniku« razpravu, ki obravnava pravni položaj Beneških Slovencev v preteklih stoletjih. Tudi z drugih strani še zmeraj premalo poznamo to vejo našega naroda.

Odloki benečanskega senata in dožev so jim dovolili, da so si takorekoč postavili svojo državico, ki je bila skoraj popolnoma neodvisna od Benečanov. Že z zelo starih časih so imeli omenjene pravice, toda šele iz l. 1401. imamo najstarejši dokument o lastnem domačem sodišču visoke instance. Svoj teritorij so imeli razdeljen v »soseske« in »dvanaestije«. Najvišja instanca je bilo »veče«, prvi parlament. O upravi »sosesk« imamo dokumente že iz l. 1077. Toda počasi se je njih avtonomija in lastna uprava rušila, dokler niso l. 1806. Francozi odpravili še zadnje ostanke.

NIJE POŠTENO

primati i čitati redovito list, a ne izvršavati prema njemu svoju najobičniju dužnost, kako to čine neki naši pretplatnici, koji se dosad nisu odazvali na brojne naše pozive. Približava se konac godine, pa je krajnje vrijeme, da svi oni koji su u zaostatku sa pretplatom svoj dug namire što prije, kako bi list i dalje u slijedećoj godini mogao još jače pod povoljnijim prilikama vršiti svoju korisnu zadaću.

ŠESTI REDNI OBČNI ZBOR KLUBA PRIMORSKIH AKADEMIKOV V LJUBLJANI

SPREMEMBA IMENA V »KLUB JUGOSLOVANSKIH AKADEMIKOV IZ TRSTA, GORICE IN ISTRE«.

VI. občni zbor Kluba jugoslovanskih primorskih akademikov, ki naj bi predstavljal zmožnost, moč in polet mlade primorske emigracije, je bil polet mlade njegove dosedanje občne zbere, številne akcije in na dosedanjo iniciativnost ter požrtvovalnost njegovega članstva na zunaj eden najbolj zanimivih, vzbujal je v vsej akademski javnosti mnogo zanimanja in pričakovanj. Temu sicer ni o polni meri ugodil, par bi bilo pričakovati z ozirom na to, da klub v kolikor se tiče delavnosti, skoroda ima vodilno mesto v emigraciji. Na občnem zboru je manjkalo delavnih predlogov, sistematičnih načrtov, kako preiti iz dosedanjih periodičnih akcij k širšim in velikopoteznijim.

Občni zbor je bil dne 18. t. m. v hotelu Miklič. Otvoril ga je podpredsednik tov. Korsič Mirko, ki se je uvodoma spomnil nasilne smrti Gortana in nesrečno preminulih članov Kluba tovarišev Gorupa in Streklja. Prvega so vzele planine, drugega pa znana letalska nesreča v Ljubljani. Nato je prebral pozdrav novosadske »Istre« ter takoj prešel na dnevni red. Poročilo predsednika Černigoja je bilo pomanjkljivo. Tov. Mermolja, ki je vodil Klub med počitnicami, je poročal o ekskurziji po jugu naše države in o njenih uspehih. Ostalega, zlasti programičnih smernic Kluba so predsedniki, katerih je bilo v pretekli poslovni dobi radi notranjih pretresov kar pet, se niso dotaknili. Podpredsednik Korsič je v svojem poročilu omenil, da je naloga Kluba ostati nepristransko nad strujami, ki diferencirajo Klubovo članstvo. Dalje je poročal o velikem uspehu razpečavanja naših znamkic med českim Sokoli in napore Kluba za organiziranje primorskih srednješolcev v Klubovem odseku, da se jih vzgoji v pridne emigrantske delavce. Na koncu se je še v dveh stavkih dotaknil bodočega dela, zlasti žalnih proslav ob obletnici Rapalla.

Iz tajniškega poročila je bilo razvidno, da je vse Klubovo delo ležalo na nevelikem številu agilnih članov in da je bilo odvisno le od njih iniciativnosti ter delavne žilavosti, dočim se je ostalo članstvo izživljalo v drugih društvenih in dajalo tam svoje moči na razpolago. Poročilo je tudi omenilo dejstvo, da ni bilo delo, začrtano na zadnjem občnem zboru, tako načrt seminarja, preureditev knjižnice in sodelovanje z zagrebškim Istarskim akademskim klubom, niti začeto. Vendar pa se mora z veseljem ugotoviti, da je kljub vsemu delo napredovalo. Uspela je izdaja markic, sodelovanje pri knjižni akciji, ekskurzija po Jugoslaviji i dr. Na sestrankih ki jih je bilo sedem so predavali: dr. Tuma: Prvotna kultura v Julijski Krajini, Figar V.: Južna Tirolska ter predavanje o »razvoju Trsta in Slovenih« in referat z naslovom »Odgovori na anketo Zveze emigrantov«. Klub ima 140 članov.

Knjižničar Jureca je poročal, da ima knjižnica 200 knjig in 13 zemljevidov-specialk, v čitalnico pa prihaja preko

20 dnevnikov, tednikov in mesečnikov. K debati o poročilih se ni oglaših nihče.

Po revizorskem poročilu, so dobili odborniki razrešnico. K točki o samostojnih predlogov je iznesel odbor predlog o spremembi pravil, zlasti pa imena Kluba. Novo ime Kluba

»Klub jugoslovanskih akademikov iz Trsta, Gorice in Istre«, je odbor utemeljeval z zamenjavanjem »primorskih akademikov« iz slovenskega Primorja pod Italijo in »primorskih akademikov« iz Primorja pod Jugoslavijo. Predlog je bil sprejet. Živahna, skoro burna debata se je vnela pri definiranju rednega broja Klubovega članstva. Zastopani sta bili dve mnenji. Prvo da more biti reden član Kluba samo jugoslovanski akademik iz ljubljanske univerze ki je rojen v zasednem ozemlju, drugo pa, da se to ozko definicijo opusti in da se pravice rednega članstva tudi tistim, ki sicer niso bili rojeni v Primorju, so pa sinovi primorskih staršev, so tja pristojni, so tam živeli in od tam emigrirali. Tako se je na novo začelo vprašanje, ki je bilo v emigrantskih vrstah že večkrat plod dolgih debat, a je ostalo še vedno nerešeno. Glasovanje je izpadalo za prvi predlog.

Pri volitvah je bil izvoljen za novega predsednika tov. Hrovatin Viktor, za ostale odbornike pa sta bili dve listi. Zmagala je druga v istem razmerju kot glasovanje o vseh prejšnjih predlogih, na kateri so: tov. Vuga, Bensova, Podvršič, Valentincič, Mežek, Lavrenčič, Figar, Trampuž in Klemenc. Revizorji so: Bačić, Laharnar in Korsič, razsodišniki pa: Bačić Milivoj, Zagar, Podlešič, Bidovec in Uršič.

Kako je že prej omenjeno ni prinesel ta občni zbor tega kar bi se bilo moglo pričakovati. O bodočem delu se je relativno malo govorilo, načrtov tudi ni bilo. Izgleda da je zanimanje za samo glasovanje potisnilo v ozadje nekatera važna vprašanja. Problem Julijske Krajine in ideja njene osvoboditve morata biti največ merodajna za Klubove ideje in delavne smernice.

Občni zbor je bil zaključen po 11 uri.

V SPOMIN 13 OBLETNICE RAPALLA

Klub primorskih akademikov v Ljubljani namerava ob priliki 13. obletnice Rapalla organizirati več prireditelj. Tako se pripravljala v režiji Ferda Delaka revija »Glas doma«. Besedilo za to je sestavil F. Delak in sestoji iz niza pesmi naših pesnikov. K stvari se še povrnemo obširnejše. Dalje se pripravljala Klub na nastop v radiu, ki ga bodo prenašale tudi ostale postaje. V zvezi z Organizacijsko-propagandnim odsekom, pa je organizirana do sedaj že cela grupa predavateljev, ki naj bi šli ta dan predavat v vsa emigrantska in tudi druga društva, na kar že danes opozarjamo naše organizacije. Tisti, ki žele predavatelja, naj to javijo Klubu Šelemburgova 7-I. Nadalje namerava izdati Klub še posebne razglednice.

DRUŠTVENO GIBANJE U NOVOM SADU

NOVOSADSKA »ISTRA« OSNOVALA JE PJEVAČKI ZBOR

Na Jednoj od prošlih sjednica Upravnog odbora društva »Istra« u Novom Sadu, odlučeno je, da se u najkraćem vremenu pristupi osnivanju pjevačke sekcije, koja bi imala galiti i širiti u prvom redu istarsku narodnu pjesmu te ostale umjetničke i narodne jugoslovenske pjesme. U tu svrhu bio je sazvan pred 15 dana širi članski sastanak na kojem je tajnik »Istre« iznio tu davnu želju društva. Podvukao je, da se ta želja može ostvariti samo na taj način, ako bude razumijevanja, čvrste volje i ustrajnosti članova. Sastanak je bio lijepo posvećen, te je nakon odužbe diskusije, zaključeno na kraju jednodušno, da se pjevačka sekcija osnuje. Sekcija je zbilja i osnovana, te je odmah izabrano i vodstvo sekcije. Prisutni članovi obvezali su se, da će mjesečno doprinasti svoj prilog, kako bi sekcija mogla iznajmiti jedan harmonijum. Harmonijum je kasnije nabavljen i rad u toj sekciji napreduje iz dana u dan sve bolje. Prijavljeno je do sada 24 pjevača, većim dijelom iz redova članova i nekoliko prijatelja »Istre«. Vježbe se za sada održavaju tri put nedjeljno i to: ponedjeljkom za tenore, srijedom za basove, dok se petkom održavaju skupne vježbe, i to od 7 do 9 sati na večer.

Pitanje ove sekcije bilo je godinama otvoreno i o njemu se mnogo diskutovalo na sjednicama Uprave ali su uvijek bile posrijedi zapreke i teškoće, preko kojih se nažalost nije moglo preći. Jedna od glavnih zapreka bila je pomanjkanje društvenih prostora. No, kako se je društvo u maju mjesecu ove godine preselilo u svoje današnje prostore, koje odgovaraju za sada svrhu društva, nestalo je i ove, nadajmo se jedine zapreke. Kada su naši akademičari iz Ljubljane u augustu o. g. održali onaj poznati i vrlo uspješni koncert u Novom Sadu, novosadski Istrani, oduševljeni ljepotom naše pjesme i uspjehom naših akademičara, pitali su se međusobno, zar ne bi i mi to u

Novom Sadu, makar i u nešto manjem stilu mogli stvoriti.

Ima puno nade, da ćemo i na tom polju imati uspjeha, što svakako ovisi u prvom redu o volji članstva, o njihovoj ustrajnosti i požrtvovalnosti. Ova činjenica će sigurno obradovati i ugodno iznenaditi sve članove, koji će moći doskora vidjeti i pjevački zbor društva »Istra« na djelu.

Novosadska »Istra« imade sada pored sportske i svoju pjevačku sekciju. Prvoji je svrha da pomoću sporta širi propagandu za našu emigrantsku stvar u ovim krajevima, dok će pjevačka sekcija gajenjem naše lijepe narodne pjesme toj propagandi još više doprinesti.

Ovom zgodom pozivaju se svi članovi, koji imaju volje i želju da se upišu u pjevačku sekciju, da se prijave u društvu. Oni članovi pak koji su u mogućnosti, mole se bratski, da svojim prilozima podupru rad te sekcije.

Barba Lujo.

ČLANOVIMA DRUŠTVA

Skreće se pažnja svima članovima ovoga društva, da je konzorcij lista »Istra« u Zagrebu i za 1934 godinu izdao vrlo lijepe i ukusne koledare »Soča«, po cijeni od Din 10.— Uprava društva poručila je već izvjesnu količinu tih koledara, pa se pozivaju članovi iz Novoga Sada kao i oni u provinciji, da koledare poruče direktno kod uprave društva »Istra« u Novome Sadu, dok zalih traže, pošto je ograničena. Preporučuje se članovima najtoplije, da svi bez razlike otkupe po jedan koledar. Nijedna naša obitelj, nijedan član novosadske »Istre« ne smije da bude bez tog našeg koledara, jer cijenu od Din 10.— moći će žrtvovati i oni najsiromašniji.

Kao i lanjske godine, tako je i ove godine Jugoslovenska Matica u Zagre-

OPOZORILO NAROČNIKOM

Tudi to leto se približuje koncu, a mnogi naši naročniki niso do sedaj vplačali niti najmanjši del naročnine. Ni si težko zamisliti, v kako težaven položaj spravljajo taki nemarni naročniki naš list in koliko škode s tem naši emigrantski stvarji. Uprava lista pričakuje, da bodo vsi oni izvršili svojo dolžnost napram listu, ki brani interese, ne samo naše tukaj v Jugoslaviji, marveč tudi interese našega naroda u Julijski Krajini, kot edino glasilo naše manjšine.

bu izdala svoje male džepne koledare za 1934 godinu. Koledari su vrlo lijepi i praktični, a cijena im je svega Din 2 po komadu. Čist prihod i ovih Matičnih koledara namijenjen je plemenitoj svrsi.

Narudžbe za oba ova koledara prima uprava »Istre«, Novi Sad. (Iz društva »Istra«, Novi Sad.)

POZIV NA VANREDNU SKUPŠTINU

Društvo »Istra« u Novome Sadu održat će u nedjelju dne 5. novembra u 9 i po sati prije podne u društvenim prostorijama Ljubljanska ulica br. 19 vanrednu skupštinu sa dnevnim redom: Izmjena društvenih pravila. Pozivaju se članovi da skupštini prisustuju u punom broju, kako bi mogli biti upoznati sa izmjenama pravila, o kojima će ovisiti daljnji rad i napredak našega društva. Predlog o izmjeni pravila može se vidjeti u sekretarijatu. U slučaju da se u zakazano vrijeme ne sakupi potreban broj članova, skupština će se održati jedan sat kasnije bez obzira na broj prisutnih.

Za skupštinu dobit će svaki član pravovremeni pismeni poziv.

Uprava društva.

OSNOVANA EMIGRANTSKA ORGANIZACIJA NA SUŠAKU

KOMEMORACIJA ZA VLADIMIRA GORTANA

U nedjelju dne 22. o. m. održana je u Sokolskom domu u Sušaku konstituirajuća skupština emigrantskog udruženja »Istra« u Sušaku. U 11 sati bila je dvorana dupkom puna, a osobito je zapaženo brojno radništvo. Skupštinu je otvorio predsjednik osnivačkog odbora, koji je istakao potrebu emigrantske organizacije u Sušaku. Najbolji dokaz za to je veliki odziv članova. Pročitana su i pretesana a nakon toga i prihvaćena pravila u cijelosti kako ih je predložio osnivački odbor. Izabran je upravni odbor od 9 lica, koji će se na prvotnoj sjednici konstituisati. U revizijski odbor izabrana su tri starija člana. Ustanovljena je visina članarine koja iznosa od 1—10 dinara mjesečno. Odlučeno je da se tijesno saraduje s odborom Jugoslovenske Matice. Skupštini je prisustvovao član direktorija Saveza emigrantskih udruženja predsjednik emigrantskog društva »Istra« u Zagrebu g. I. Stari.

Nakon skupštine održana je komemoracija za Vladimira Gortana. Spomen-slovo držao je emigrant Matko Rojčić iz Zagreba. Popodne su članovi išli na mali izlet u okolicu Sušaka. Na izletu je sudjelovalo i nekoliko gospodja sušačkih emigranata. Pošlo se je pješice uz istarsku granicu do Orehovice. Izlet je vrlo lijepo uspio. Najmladjoj našoj emigrantskoj organizaciji na izloženoj točki neka je uspjeh u radu.

SKUPŠTINA ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA

Istarski akademski klub održaje dne 28. oktobra 1933 u društvenim prostorijama u 8 sati na večer svoju redovitu glavnu skupštinu sa slijedećim dnevnim redom: Pozdrav predsjednika. Čitanje zapisnika glavne skupštine u zimskom semestru. Izvještaj odbora o klubskom radu (tajnika, blagajnika, arhivara i knjižničara). Apsolutorij dosadašnjem upravnom odboru. Izbor novoga odbora. Eventualije.

Upozoravaju se članovi, da se svi eventualni prijedlozi o kojima će se raspravljati na skupštini imadu podnijeti upravnom odboru najkasnije dva dana prije glavne skupštine. — Odbor.

OPOZORILO.

Takoj po 1. novembru izide naš koledar »SOČA«. Vseboval bo vse, kar smo Vam obljubili: prikaz stanja našega naroda v Italiji, naše emigracije, narodne manjšine; vse v tekstu, tabelah in slikah. Poleg druge vsebine bodo tudi slike naših krajev. Koledar »SOČA« bo stal SAMO 10.— Dinarjev kolikor tudi drugi koledari, ki pa ne bodo taki. Naročajte ga na naslov našega lista. Organizacije iskoristite 20% popust.

DELOVANJE DRUŠTVA „NANOS“ V MARIBORU

NASTOP MLADINSKEGA

TAMBURAŠKEGA ODSEKA.

Dne 15. t. m. je priredil mladinski tamburaški odsek društva »Nanos« svoj prvi samostojni koncert v dvorani Zadržne gospodarske banke. Petnajst mladih, mnogo obetajočih dečkov izvajalo je program v največje zadovoljstvo prisotnih. Program je bil pester in zelo srečno izbran.

Pred pričetkom izvajanja je predsednik »Nanosa« g. Kralj Marino orisal v jedrnatih besedah delo in pomen odseka ter njegova žrtve in težave, s katerim se odsek bori od ustanovitve do danes. Zato je apeliral na navzoče, naj podprejo njih delo tudi v bodoče ter se zahvalijo prisotnim za njih udeležbo in razumevanje.

Zbor je izvajal večinom narodne pesmi, izmed katerih so najbolj ugajale »Veseli tamburaši«, »Frankopanka« in »Trst Gorica, Reka«, katere so morali večkrat ponavljati. Kot zadnjo so zaigrali »Trst, Gorica, Reka« in se je morala dvakrat ponoviti. Navzoči so malim tamburašem navdušeno ploskali in so se le s težavo ločili od naših najmlajših.

Z dvomom smo prišli na njih prvi koncert, toda ta dvom nas je zapustil že po prvi pesmi. Navdušenje se je stopnjevalo od pesmi do pesmi. Vsekakor bi ta edinstveni tamburaški zbor v Mariboru zaslužil mnogo več pažnje od strani publike. Na-

stopa se je udeležilo nekaj nad sto ljudi, ki so bili vžbučeni nad izvajanjem teh dečkov, katere komaj 8 mesecev vadi požrtvovalni g. Pivka, ki zasluži vse priznanje za svoje delo in trud.

Zelimo odseku čimveč uspehov v njegovem nadaljnjem delovanju. Uspehi jim je zagotovljen zato le na delo!

Tudi v drugem društvu »Nanos« zelo uspešno deluje. Ob obletnici koroškega plebiscita je priredilo predavanje, na katerem je predaval koroški rojak bivši poslanec g. Brandner, kateri nam je v lepem predavanju opisal kako je prišlo do tako žalostnega za nas končanega plebiscita. Govornik pa je naglasil, da bo prej ali slej prišel trenutek, ko bo koroškim rojakom in našim v Primorju zasijalo solnce svobode. Besedam predavatelja so poslušalci, katere je tvorila pretežna večina primorske mladine, navdušeno pritrjevala.

Ob 25. obletnici ptujskih dogodkov je predaval znanj narodni borec g. dr. Irgolič, kateri je opisal kaj in kako je privredilo do takratnih demonstracij proti zavednim Slovincem, med katerimi je bil tudi govornik sam. Tudi njega je primorska mladina pazno poslušala ter ga za njegovo predavanje nagradila z velikim aplavzom.

JEDNO INTERESANTNO PREDAVANJE

O omladinski sekcijski društva »Istra«

U subotu 21. o. m. u 8 sati naveče održano je u omladinskoj sekciji društva »Istra« u Zagrebu predavanje o temi: »Procedura političkih prekršaja i izvršenje kazne u Italiji«.

Omladinska sekcija priredjuje gotovo redovito svake subote predavanja za svoje članove. Ta su predavanja obično dobra, ali često puta, mora se priznati, nisu kadra da zagriju slušače bilo to zbog teme same ili je tome kriv često puta i visoki ton i stil čitavog predavanja, kome nisu priučeni slušatelji. Ovaj puta bili smo sretnije ruke. Priredjivači i predavači mogli su ovdje nešto da nauče. — Treba nastojati, da se primjerenim načinom predavanja i biranjem zanimljivih i aktualnih tema privuče što veći broj slušatelja na naša predavanja, jer ćemo samo time moći da od naših sastanaka i predavanja stvorimo jednu ugodnu intimnu kulturnu sredinu, koja će svakoga privlačiti.

Predavač je najprije govorio o zakonima što ih je fašistička Italija donijela u svrhu obrane sadašnjeg režima, o vrstama tih zakona te o njihovom duhu, uspoređujući kod toga pojedine odredbe i članke sa onima što su bili na snazi za vrijeme liberalne Italije. Posebno se osvrnuo na Specijalni tribunal i njegovu ulogu u fašističkoj Italiji. Zatim je govorio o vrstama političkih kazni, transportima političkih kažnjnika, o logorima konfiniraca na Liparima i Ponzij, te napokon o glasovitom rimskom zatvoru »Regina coelie«.

SMRT UGLEDNOG SLOVENCA

Gorica, oktobra. U Rihemberku je umro ovih dana Andrija Vidmar, voljen i poštivan radi svoje čestitosti i patriotizma. — Njegov je sprovod bio vrlo lijep. Upravno na impozantan način iskazali su mještani posljednju počast ovom uglednom Slovencu. Pokojni Andrija koji je umro u 73 godini ostavlja iza sebe udovu Tereziju i četiri sina, od kojih je jedan, Josip, učitelj u Jugoslaviji, i dvije kćeri. Pokoj mu vječni!

IZ UREDNIŠTVA

NAŠIM SURADNICIMA

Upozorujemo sve naše suradnike osobito one redovne da nam sav materijal za list šalju na vrijeme. Uredništvo zaključuje redakciju u srijedu i jasno je da ne može čekati do posljednjeg časa da li će stići dovoljno materijala. Društva, odnosno pojedini referenti za društvene priredbe i ostali život u društvu, neka nam se dakle javljaju redovno i pravovremeno sa svježim vijestima i originalnim i aktualnim referatima o društvenim priredbama, sastanku, skupštini itd. Najbolje je da se javi listu odmah čim je neka priredba održana. Ne smije proći u nijednom mjestu nikakva priredba emigrantska ili neemigrantska u vezi s nama, a da se o njoj ne obavijesti redakcija na vrijeme i kratkom originalnom vijesti. Čemu da, kao što nam se već dogodilo, moramo sastavljati izvještaje i o nekoj emigrantskoj priredbi u kojem mjestu prema drugim novinama, kad bi nam tu priredbu mogao opisati najbolje i s najvećim poznavanjem upravo netko iz dotičnog društva. Treba izbjegavati i to da nam se ne šalju u takvim slučajevima izveštaji iz drugih novina, kad bi bilo više na mjestu da nam se pošalje gotov originalan članak. Sve suradnike molimo da svoje vijesti i referate ne pišu pregusto, da ostave prostor za naslov ili kakve manje potrebne korekture.

Ponavljamo: društvene vijesti i referati neka se šalju redovno, smjesta dok je stvar o kojoj se piše aktualna i zanimljiva.

Veći članci koji se šalju uredništvu, izaci će na vrijeme i prema prostoru u listu.

Uredništvo »Istre«.

STRAHOVITO NEURJE NAD GORICO I OKOLICO.

Gorica, 14 oktobra. — Poleg vseh mogočih izmozgavani našega ljudstva s strani fašističnih oblasti, neznosnega davčnega vijaka in rapidnega gospodarskega propadanja naših vasi, večajo nesrečo in obup še elementarne nezdode. Tako je ravno zadnje dni povzročilo strahovito neurje s spremljanjem orkana v srednjem in gornjem delu soške doline velikansko škodo. Soča je prestopila bregove in popolnoma preplavila Kanal in njegovo okolico. Kmečke hiše so v nevarnosti, da jih bo voda odnesla. En most je zelo poškodovan. Voda je mestoma dosegla 10 metrov nad normalo.

Viharji in nevihte so divjali tudi v ostalih predelih severne Italije, kjer so mase voda iz naraslih potokov in rek mestoma preplavile pokrajine. Cestni in železniški promet je na poteh Udine—Pozzuolo ter Udine—Pontebba začasno ustavljen.

JAVNA DELA V GORICI.

Gorica, oktobra. — Tukaj bodo dne 28. oktobra od prilike pohoda na Rim izročili prometu sledeča javna dela: stavbo deželnega sveta korporacij (trgovska zbornica), ki je stala 1.200.000 lir, regulirano cesto Gorica—Fara—Gradiška—Zagraj (Sagrado), ki je stala 1.200.000 lir ter novo deželno norišnico, ki je ena izmed najmodernjših in največjih v Italiji.

NAGRADA ZA POROČENJE.

Trst, oktobra. Kakor pri nas, so začeli in nadaljujejo s podeljevanjem nagrad tudi v Južni Tirolski. Tako je mesto Bozen določilo pet nagrad po 500 lir za vsakega člana fašističke stranke, ki je prišel iz starih provinc in se poročil z domačinko, ki je tam rojena in ki tam biva. Pet nagrad po 200 lir so dalje razpisali za potrebne družine, katerih oče je v stranki, ki je pet let v občini in ki bo imel v tem letu petega otroka. Ostalih pet nagrad po 100 lir pa je namenjenih za družine, ki so pet let v Boznu in bodo imele v tem letu tretjega otroka. Nagrade bo della posebna komisija, katere na čelu stoji podeshta mesta. — Tudi to je bitka! Rezultati te bitke v Italiji pa so (seveda ne radi teh nagrad; vzroki so globlji): 1. 1924. je bilo rojenih 1.124.470 otrok. 1. 1932. pa 992.049. Nagrade so se pričele podeljevati že pred več leti.

Glasovi štampe

MUSSOLINJEVI RECEPTI I FORMULE

MALA ANTANTA, OBNOVA PODUNAVLJA I MUSSOLINI.

Pariški list »Homme Libre« donosi slijedeći članak Jeana Touvenena:

»G. Mussolini ne oskudijeva u uobrazilji. On svakog jutra otkrije po neku novu formulu, koja je u stanju da regeneriše Evropu. Bilo da se diskutuje o razoružanju, navalnom paritetu, monetarnoj stabilnosti, podunavskom problemu ili balkanskoj ravnoteži, on uvijek i neizbježno ima kakav talijanski plan.

Nijemci uvijek kažu ne, Englezi uvijek kažu i da i ne. Amerikanci nikad ne kažu ni da ni ne. Što se tiče Talijana, oni uvijek kažu: Da, ali... ovog našeg plana.

Ne postoji problem za koji se g. Mussolini ne smatra pozvanim da o njemu da svoj kompetentni sud.

O tome smo dobili i novih dokaza. Mala Antanta je u Sinaji održala jedan sastanak, na kome je donijela izvanredno značajne odluke. Ona je izradila jedan ekonomskopolitički program, čije bi stavljanje u akciju omogućilo, da se izazove obnavljanje poslova u tim zemljama, koje su tako teško pogodjene krizom, što bi doprinijelo održavanju mira.

G. Mussolini je odmah odlučio da protivu sinajskog plana iznese svoj plan.

Talijanski memorandum nije izazvao nikakvo veliko oduševljenje kod članova Male Antante. — protivno bi, zaista, moglo samo da nas iznenadi. Članovi Male Antan-

te vjerovali su da, na kraju krajeva, imaju prava da svoje stvari riješe sami između sebe. G. Mussolini je mislio drugačije i zato je velikim silama odmah dostavio svoj plan o reorganizaciji podunavskih i balkanskih zemalja, zaboravljajući da o tome izvjesti zainteresirane države.

Ovaj momenat ro svemu izgleda da je rdjavo izabran i može se postaviti pitanje: kome cilju teži g. Mussolini?

Da li je Mussolini zauzeo ovakav stav zato što je Mala Antanta još jednom potvrdila svoju odanost Francuskoj? Ili, možda, zato što se Italija boji novog regrupiranja snaga, koje se sprovodi na Balkanu?

U svakom slučaju, plan izradjen u Stresi, koji je čudotvorno spasen zaborava u oportunom času, određen je, da onemogućij izvodjenje plana izradjenog u Sinaji.

Nije potrebno reći, da predstavnici Male Antante osjećaju izviesnu njeznost prema svome djetetu i da ne pokazuju ni najmanje raspoloženje, da usvoje vanbračno dijete, koje im se podmeće.

Poslije ovoga pisac analizira talijanski plan, pa ističe da ovaj — ako bi bio prihvaćen, — može donijeti koristi samo Italiji i Njemačkoj i smatra da Maloj Antanti ne treba predbacivati, što pokazuje izviesnu uzdržljivost prema talijanskom planu.

STIPENDIJE ZA TALIJANE IZ DALMACIJE

Trst, oktobra. — Zaklada »Duca delle Puglie« u Bari, raspisala je natječaj za podjeljenje deset stipendija za talijanske djake iz Dalmacije, koji posjećuju jadranski univerzitet »Benito Mussolini« ili visoku ekonomsku školu u Bari.

RANJENI FAŠISTI U SAN PAOLU

Na jednoj proslavi Talijana u San Paolu došlo je do sukoba između poznatog talijanskog pisca Maria Marianija i fašista. Mario Mariani oštro je žigosao nedjela fašista. To njima nije bilo pravo, jer je Mariani poznati protivnik fašizma, koji uživa glas u inozemstvu. Na spomenutoj proslavi zahtjevali su fašisti da se Mariani udalji iz dvorane. On im se nije htio pokoriti, pa je došlo do prepirke. Fašisti su postajali sve ratoborniji, ali Mariani je imao dovoljno zaštite u svojim prijateljima. Tri fašista ostala su ranjena. Jedan od njih teško. Oni naravno optužuju za sukob Marianija, jer da je on prvi počeo pucati iz revolvera.

SUKOB NA AUSTRIJSKO-TALIJANSKOJ GRANICI, UBIJENA TRI TALIJANSKA STRAŽARA.

Na granici između Italije i Austrije došlo je do incidenta između finansijske straže i kriomčara. Tri talijanska finansijska stražara napadnuta su od jedne grupe kriomčara koja je preko granice prenašala vrlo skup kontraband. U sukobu su sva tri financa izgubila život. Vlasti su odmah izvršile energični progon pa su uapušena četiri kriomčara. U Istri su priznali da su pucali na financa. Kriomčari dolaze pred posebni sud i nema sumnje da će biti osuđeni na smrt.

ARETACIJE RADNIKA U PADOVI, LECCU I FERRARI

Prema vijestima »Informazione Italiana« u Padovi došlo je do aretacije devetorice radnika, jer su neka nepoznata lica bacala antifašističke letake po gradu. Oni se još do danas nalaze u zatvoru i nezna se da li su bili od koga prijavljeni vlastima.

U Leccu aretirano je 6 radnika radi antifašističke propagande. Njihova su imena Biffi Annibale i Pietro Milani iz Pescorena, Frigerio Giacomo i Magni Attilio iz Acquate.

ARETACIJA ANTIFAŠISTIČNIH BOMBNIH ATENTATORJEV.

Po većmesečnom temeljitom preiskovanju je uspeo italijanski policiji prijeti povzročitelje bombnega atentata na Petrovo stolnicu u Rimu dne 25. junija. Atentatorji so trije antifašisti Reneto in Alberto Clanca ter Leonardo Bucciglioni. Ti so omenjenega dne ob najhušem navalu romarjev položili pred vhod cerkve Sv. Petra bomba, ki je pri eksploziji ranila več oseb. — Atentatorji so baje imeli ozke zveze z antifašisti v Parizu in so delali tudi po njih naročilu. Poleg tega so imeli nalog, da položijo še eno bomba in sicer na najprometnejšem križišču v Rimu, vendar jim je ta naklep policija preprečila. V vezi z njimi je bilo aretiranih tudi mnogo osumljencev.

FAŠISTI DARUJU NIJEMCIMA BODEŽ Talijanski konzul u Münchenu posjetio je sjedište hitlerovske stranke i ondje izručio tajniku nacionalne socijalističke stranke Rudolfu Hessu počasn bodež crnih košulja, koji mu je poslao na dar tajnik fašističke stranke Starace.

STANJE RADNIKA U ITALIJI.

Fašistička štampa neprestano naglašuje kako je čitava radnička klasa u Italiji uz »duče-a« i kako je talijanskim radnicima dobro. Medjutim za ilustraciju neistinitosti ove tvrdnje najbolji su dokaz mnogobrojni, gotovo dnevni pokušaji talijanskih radnika da napuste tajno Italiju i predju preko granice, ma da talijanski zakon predviđa za takav prekršaj kaznu do tri godine zatvora.

Nedavno se u Palermu dogodio slučaj koji najbolje karakterizira stanje stvari.

Petorica radnika koji nisu imali druge mogućnosti ni sredstava da drugim kojim načinom napuste Italiju zatvorili su se u veliku škrinju u koju su stavili nešto hrane i mislili su tako da će kao paket moći doći na parobrod koji bi ih prevezao u Ameriku. No, kako su lučki radnici bili nepretni kontrolirali su škrinju kod ukrcajanja na ladju, tako da se ova raspukla i iz nje izašli izranjeni radnici, koji su se bili u nju zatvorili. Naravno da ih je policija odmah aretirala.

(Inf. Itr.).

D' ANNUNZIO IN ITALIJANSKE BOMBE.

Dne 4 oktobra je minilo 16 let, odkar je Gabrielle d'Annunzio med vojno organiziral pojet nad Kotor. Letos je glavno glasilu fašistične stranke na široko poročalo o tem poletu, očividno s določnim namenom. Iz tega poročila je razvidno poleg drugega, kako slabo je bila organizirana tedaj italijanska armada. Dne 25 septembra se je d'Annunzio dvignil s 14 letali tipa Caproni iz Talieda proti kraju Gioia del Colle ob Jadranskem morju. V veliko začudenje ni našel na tem mestu bomb, ki bi ga morale čakati in s katerimi je nameraval bombardirati luko Kotsorsko. Takoj je pisal protestno pismo generalu Porru. Bombe so prispele šele dva dni na to in d'Annunzio je odletel čez Jadran.

Omenjeni list objavlja podatke o d'Annunziovih korakih radi preslabega učinka italijanskih bomb. Po povratku iznad Kotora se je d'Annunzio napravil na pot v Rim. S seboj je peljal veliko avstrijsko bombu, ki so jo vrgli avstrijski letalci dne 27 septembra 1917 v pristanišče Brindisi. Ta bomba ni eksplodirala. V Rimu se je d'Annunzio javil generalu Dalloliju in privlekel k ministru tudi omenjeno avstrijsko bombu. Povedal mu je, da niso italijanske bombe zanič in priporočil generalu, naj prično tudi Italijani izdelovati takšne bombe, kakor je bila prav ta avstrijska.

UPOZORENJE

ODMAH NAKON 1 NOVEMBRA IZLAZI NAŠ KALENDAR

»SOČA«.

Sadržavat će sve što smo vam obećali: prikaz stanja našega naroda u Italiji, naše emigracije, narodnih manjina sve u tekstu, tabelama i crtežima. Osim drugog materijala bit će i lijepe slike naših krajeva.

»SOČA«

će stajati SAMO 10 dinara koliko i drugi kalendari, koji neće biti takvi.

NARUČUJTE KALENDAR na naslov našega lista. ORGANIZACIJE, KORISTITE SE POPUSTOM OD 20%.

POŠILJAJTE NAROČNINO